

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Ауріка Паскар, Неля Савчин

ПРАКТИЧНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

2022

УДК 347.91/.95(075.8)

П 192

Друкується за ухвалою Вченої ради юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(протокол № 12 від 19 травня 2022 року)

Рецензенти:

Боднар Сергій Богданович – суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду, кандидат юридичних наук;

Огородник Анатолій Петрович – директор Чернівецького регіонального відділення Національної школи суддів України, суддя у відставці, кандидат юридичних наук; заслужений юрист України.

Паскар А.Л., Савчин Н.М.

Практичне право : навч.-метод. посібник / А. Л. Паскар, Н.М. Савчин.
Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 88 с.

Навчально-методичний посібник «Практичне право» підготовлено згідно з вимогами освітньо-професійної програми «Право», охоплює детальний опис дисципліни, програму навчальної дисципліни, розгорнуті плани та зміст практичних занять, казуси до кожної теми, завдання для самостійної роботи студентів, теми рефератів, перелік залікових питань, список рекомендованої літератури та критерії оцінювання знань студентів.

Для студентів, аспірантів і викладачів юридичних вузів і факультетів.

УДК 347.91/.95(075.8)

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2022

© Паскар А.Л., Савчин Н.М., 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Мета і завдання навчальної дисципліни.....	7
Опис навчальної дисципліни.....	10
Плани практичних занять	14
Казуси до тем практичних занять	25
Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять	60
Завдання для самостійної роботи студентів.....	63
Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів	65
Теми рефератів і доповідей	72
Вимоги та критерії до оцінювання знань студентів.....	74
Залікові питання	76
Перелік нормативно-правових актів і рекомендованої літератури до навчальної дисципліни	80

ВСТУП

Практичне право – це набуття в процесі інтерактивного навчання системного досвіду, на підставі якого в студентів формуються нові знання, навички і відносини, необхідні для ефективного реагування на правові та юридичні питання за умов складних суспільних відносин, які швидко змінюються. Навчальна дисципліна «Практичне право» є унікальним поєднанням змісту й методики: студенти отримують інформацію про закони, правову систему, свої права й обов'язки шляхом освітніх стратегій, що сприяють реалізації колективно-розподілювального навчання, розвитку критичного мислення і позитивної взаємодії один між одним.

Практичне право дає молоді розуміння закону, правової системи і фундаментальних принципів і цінностей, на яких базується конституційна демократія. Молоді люди дізнаються про свої права й обов'язки, набувають знань, вмінь і навичок, які допомагають їм стати законослухняними, активними громадянами і громадянками. Студенти і студентки отримують практичну інформацію про системи правосуддя, одночасно засвоюючи такі концепції як правосуддя, свобода, відповідальність, рівність і авторитет. Вони вивчають важливі теми – такі, як права людини, розв'язання конфліктів, реєстраційні, адміністративні та судові процедури.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Практичне право» молоді люди (студенти) становляться партнерами. Навички критичного мислення набуваються в мірі того, як вони обговорюють суспільну політику, вчать проводити диспути і беруть участь в різноманітних рольових іграх. Молодь вивчає судові справи, відвідує зали суду і зустрічається з офіційними особами.

Практичне право сприяє:

1) створенню міцної бази знань у галузі практичного права і політики (прав людини та демократії) – отримання практичних правових знань є важливим для глибшого розуміння всіх інших навчальних дисциплін, які вивчає студент. Головними елементами навчальної програми є джерела права, функціонування права, судові процеси, роль учасників у судових та досудових процесах, принципи права і прав людини (правосуддя, рівність, влада, свобода тощо). Практичне право підвищує рівень знань студентів про сферу державної влади, судової системи, а також прав і обов'язків громадян у країні конституційної демократії. Практичне право дає можливість студентам використовувати свої правові знання і розуміння правової системи в практичних ситуаціях, з якими вони стикаються у повсякденному житті;

2) розвитку умінь критично мислити і спілкуватися з людьми – Практичне право сприяє розвитку в студентів навичок критичного мислення. Ці навички потребують ретельного аналізу висловлювань і позицій. Для того, щоб люди могли відповідально й ефективно брати участь у демократичному управлінні державою, необхідно виробляти в них стратегії об'єктивного, сумлінного та конструктивного ставлення до питань і рішень, які стосуються їхнього громадського й приватного життя.

У процесі взаємодії під час навчання на рівні студент-студент та викладач-студент можна досліджувати певні проблеми, чітко і стисло висловлювати свої думки, дискутувати, поважати погляди інших. Студенти вчаться приймати виважені рішення, зважаючи на їх ймовірні особисті й громадські наслідки, усвідомлювати власну громадянську, моральну та юридичну відповідальність;

3) розвитку позитивного ставлення до громадянських дій та ініціатив і верховенства права – Практичне право сприяє позитивному ставленню до принципів права, правової системи, справедливого правосуддя та участі громадян у підтримці демократії. Успіх молоді демократії у нашій країні багато в чому залежить від позитивного ставлення до правової системи й віри у силу правосуддя. Завдяки застосуванню інтерактивних методів, навчальна дисципліна «Практичне право» полегшує засвоєння

передового практичного досвіду участі у різноманітних судових процесах;

4) формуванню бажання і здатності брати участь у суспільному житті – участь у демократичних процесах вимагає впевненості в тому, що правова система захищає інтереси кожної людини. За допомогою Практичного права студенти навчаються розглядати складні питання з різних точок зору, визначати свої безпосередні інтереси й зважати на те, як вплинуть їхні рішення на суспільство у перспективі. Практичне право підсилює громадянську активність, пов'язуючи індивідуальну відповідальність зі збереженням загальних свобод і права вибору.

Ті, хто впроваджують Практичне право, працюють рука об руку з юристами і юристками, суддями, працівницями і працівниками служб у справах неповнолітніх, поліції, законодавцями та іншими фахівцями, які допомагають зв'язати процес навчання із життям місцевої громади.

Практичне право допомагає студенткам і студентам навчитися необхідним для подальшого успіху важливим життєвим навичкам – таким, як розв'язання спірних проблем, соціальна компетентність і автономія. Стратегія навчальної взаємодії допомагає молоді знаходити різні засоби вирішення спірних питань, оцінювати різні варіанти рішень та їх наслідки, набувати нового погляду на речі та розвивати критичне мислення.

Цілями навчальної програми «Практичне право» є:

- розвиток у студентів розуміння цінностей і принципів, на яких ґрунтується правова система, шляхом систематичного навчання із застосуванням інтерактивних методик;

- навчання студентів правовим знанням, правам і обов'язкам громадян у конституційній демократичній державі, формування культури, заснованої на повазі до прав людини. З огляду на найважливішу роль права в громадянському суспільстві, кожен громадянин має знати, як функціонують політична і правова системи в країні, як впливають на особу закони держави, яким шляхом можна змінити недосконалі закони і мати сформовані відповідні навички застосування права.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Практичне право» спрямована на забезпечення цілісності освітнього матеріалу та професійну спрямованість змісту навчання шляхом закріплення теоретичних знань і формування практичних вмінь та навичок щодо вирішення практичних ситуацій з цивільних, сімейних, земельних, житлових, адміністративних, фінансових та інших видах спорів.

Завдання навчальної дисципліни полягають у набутті студентами практичних навиків і вмінь застосовувати теоретичні знання для вирішення правових практичних ситуацій, а саме:

а) загальні компетентності:

- ✓ здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- ✓ знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- ✓ здатність працювати в команді;
- ✓ здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- ✓ здатність до міжособистісної взаємодії
- ✓ визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і обов'язків.

б) фахові компетентності:

- ✓ здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві;
- ✓ знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини;

- ✓ здатність застосовувати знання засад і змісту інститутів міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права;
- ✓ знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права;
- ✓ здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності;
- ✓ здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування;
- ✓ розуміння природи правової культури та здатність діяти у відповідності з нею;
- ✓ розуміння природи правничої аргументації та здатність її застосовувати.

в) програмні результати навчання:

- ✓ визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин;
- ✓ проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;
- ✓ давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю;
- ✓ пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту;
- ✓ працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи;
- ✓ застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки;
- ✓ готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях;
- ✓ надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

За результатами вивчення дисципліни «Практичне право» студенти повинні *знати процедуру*:

- ✓ встановлення фактів, що мають юридичне значення;
- ✓ розірвання шлюбу;
- ✓ стягнення аліментів;
- ✓ встановлення та визнання батьківства;
- ✓ позбавлення та поновлення батьківських прав;
- ✓ визнання особи обмежено дієздатною (недієздатною) та поновлення цивільної дієздатності;
- ✓ призначення опікуна/піклувальника;
- ✓ державної реєстрації місця проживання та зняття з державної реєстрації місця проживання;
- ✓ приватизації та реєстрації нерухомого майна;
- ✓ узаконення самочинного будівництва;
- ✓ реалізації права на звернення громадян;
- ✓ захисту прав споживачів фінансових послуг;
- ✓ захисту у справах про адміністративні правопорушення;
- ✓ реєстрації бізнесу;
- ✓ захисту прав платників податків.

вміти:

- ✓ оперувати правовою термінологією;
- ✓ аналізувати галузеве законодавство;
- ✓ тлумачити зміст норм матеріального та процесуального права;
- ✓ застосувати норми матеріального та процесуального права при вирішенні практичних ситуацій;
- ✓ об'єктивно оцінювати ситуацію, давати їй правову оцінку й обґрунтовувати власну позицію;
- ✓ складати письмові документи по справах клієнтів юридичної клініки.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю	
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	Індивідуальні завдання		
Денна	4	7,8	3	90		30				60		залік
Заочна	4	7,8	3	90		8				82		залік

Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
	I семестр											
Теми практичних занять	Змістовий модуль 1											
Тема 1. Встановлення фактів, що мають юридичне значення	6		2			4	5					
Тема 2. Розірвання шлюбу	6		2			4	7		2			

Тема 3. Стягнення аліментів	5		2			3	5			
Тема 4. Встановлення та визнання батьківства	6		2			4	6			
Разом за ЗМ 1	23		8			15	23		2	
Теми практичних занять	Змістовий модуль 2									
Тема 5. Позбавлення та поновлення батьківських прав	7		2			5	7			
Тема 6. Обмеження цивільної дієздатності. Визнання особи недієздатною. Поновлення цивільної дієздатності	7		2			5	8		2	
Тема 7. Опіка. Піклування	8		3			5	7			
Разом за ЗМ2	22		7			15	22		2	
Усього год. за I семестр	45		15			30	45		4	
	II семестр									
Теми практичних занять	Змістовий модуль 1									
Тема 8. Державна реєстрація місця проживання та зняття з державної реєстрації місця проживання	6		2			4	5			
Тема 9. Визнання права власності на нерухоме майно. Узаконення самочинного будівництва	6		2			4	7		2	
Тема 10. Захист прав споживачів фінансових послуг	5		2			3	5			
Тема 11. Захист прав платників податків	6		2			4	6			
Разом за ЗМ 1	23		8			15	23		2	

Теми практичних занять	Змістовий модуль 2									
Тема 12. Справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху	7		2			5	7			
Тема 13. Реєстрація бізнесу	7		2			5	8		2	
Тема 14. Звернення громадян і запити на отримання публічної інформації	8		3			5	7			
Разом за ЗМ 2	22		7			15	22		2	
Усього год. за II семестр	45		15			30	45		4	
Усього годин	90		30			60	90		8	

Теми практичних занять

№	Назва теми
1	Встановлення фактів, що мають юридичне значення
2	Розірвання шлюбу
3	Стягнення аліментів
4	Встановлення та визнання батьківства
5	Позбавлення та поновлення батьківських прав
6	Обмеження цивільної дієздатності. Визнання особи недієздатною. Поновлення цивільної дієздатності
7	Опіка. Піклування
8	Державна реєстрація місця проживання та зняття з державної реєстрації місця проживання
9	Визнання права власності на нерухоме майно. Узаконення самочинного будівництва
10	Захист прав споживачів фінансових послуг
11	Захист прав платників податків
12	Справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху
13	Реєстрація бізнесу
14	Звернення громадян і запити на отримання публічної інформації

Самостійна робота

№	Назва теми
1	Юридичний факт, експертиза судових рішень. Порівняльний аналіз – загальне судове провадження, окреме.
2	Розлучення в органах реєстрації актів цивільного стану, за спільною заявою подружжя. Особливості розлучення в позовному провадженні
3	Наказне та позовне провадження у стягненні аліментів. Утримання повнолітніх дітей та іншого з подружжя.
4	Процедура реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання. Повноваження ЦНАП. Аналіз судових рішень
5	Особливості роботи з Державним реєстром прав на нерухоме майно, обтяжень та іпотек.
6	Витребування з чужого незаконного володіння нерухомого майна, зобов'язання вчинити дії щодо майна.
7	Будівельна «амністія», адміністративний порядок здачі в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів. Судова практика визнання права власності на збудоване нерухоме майно
8	Класифікація звернень, порядок оформлення та подання. Строки розгляду, оскарження.
9	Колективні спори, дисциплінарні стягнення, порядок накладення та процедура оскарження.
10	Виселення, вселення, спори пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої залиттям, самовільним переобладнанням житлових приміщень громадян.
11	Легальні способи протидії колекторським компаніям.
12	Способи захисту порушених прав у податкових правовідносинах.
13	Особливості розгляду справ про порушення правил безпеки дорожнього руху зафіксованих в автоматичному режимі.
14	Реєстрація онлайн-бізнесу.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Встановлення фактів, що мають юридичне значення

Перелік юридичних фактів, які встановлює суд. Особливості встановлення факту: родинних відносин між фізичними особами. перебування фізичної особи на утриманні; каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення; проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті; смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Аналіз документів по справі. Докази по справі. Форма і зміст заяви про встановлення факту, що має юридичне значення. Складання заяви про встановлення факту, що має юридичне значення. Визначення та сплата судового збору. Засвідчення копій документів у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Подання заяви до суду. Процедура усунення недоліків у заяві.

Практичні завдання:

1. Ознайомтеся з правилами підсудності справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
2. Повторіть зміст заяви про встановлення факту належності правовстановлюючого документу.
3. Розробіть формулу заяви про встановлення факту належності правовстановлюючого документа.

Тема 2. Розірвання шлюбу

Підстави припинення шлюбу в Україні. Особливості процедури розірвання шлюбу. Умови подання заяви про розірвання шлюбу до органів державної реєстрації актів цивільного стану. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей. Розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя. Аналіз документів по справі. Формування доказової бази по справі. Складання позовної заяви про розірвання шлюбу. Встановлення юрисдикції у справах про розірвання шлюбу. Визначення та сплата судового збору. Засвідчення копій документів. Подання позовної заяви до суду. Усунення недоліків у позовній заяві. Заява про витребування доказів. Клопотання про виклик свідків.

Практичні завдання:

1. Ознайомтеся зі способами та порядком розірвання шлюбу в Україні.
2. Повторіть зміст позовної заяви про розірвання шлюбу.
3. Заповніть формулу заяви про розірвання шлюбу.
4. Напишіть позовну заяву про розірвання шлюбу подружжя, яке має дітей.
5. Напишіть заяву про розірвання шлюбу подружжя, яке не має дітей.

Тема 3. Стягнення аліментів

Порядок стягнення аліментів. Визначення розміру аліментів на дитину. Стягнення аліментів на підставі рішення суду. Аналіз документів по справі. Доказова база по справах про стягнення аліментів. Підсудність справ про стягнення аліментів у судовому порядку. Визначення оптимальної правової позиції по справі.

Особливості стягнення аліментів у наказному порядку. Складання заяви про видачу судового наказу. Оформлення документів, які подаються до заяви про стягнення аліментів у наказному провадженні.

Стягнення аліментів у позовному порядку. Складання позовної заяви про стягнення аліментів. Форма і зміст заяви про стягнення аліментів у порядку позовного провадження. Порядок подання заяви/позовної заяви.

Порядок стягнення аліментів на повнолітню дитину, яка продовжує навчання.

Виконання рішення про стягнення аліментів. Складання заяви про відкриття виконавчого провадження для примусового стягнення аліментів.

Практичні завдання:

1. Повторіть порядок стягнення аліментів в судовому порядку в Україні.
2. Складіть формулу заяви у справах про стягнення аліментів.
3. Напишіть позовну заяву до суду про стягнення аліментів на одну малолітню дитину.

Тема 4. Встановлення та визнання батьківства

Порядок визнання батьківства за спільною заявою батьків. Перелік необхідних документів. Форми і зміст заяви про визначення погодження дитини від батька за заявою жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою.

Процедура визнання батьківства за рішенням суду. Аналіз документів по справі. Оформлення відомостей, що засвідчують походження дитини від певної особи. Складання позовної заяви про визнання батьківства. Визначення та сплата судового збору.

Встановлення факту батьківства за рішенням суду. Засвідчення копій документів по справі. Докази по справах про встановлення факту батьківства. Складання та подання позовної заяви до суду. Усунення недоліків у позовній заяві.

Визнання батьківства за рішенням суду в порядку позовного провадження. Порядок звернення до суду. Сплата судового збору. Докази по справі. Складання позовної заяви по справі.

Практичні завдання:

1. Ознайомтеся з особливостями визнання батьківства за рішенням суду в Україні.
2. Складіть формулу заяви про встановлення факту батьківства та формулу заяви про визнання батьківства.
3. Напишіть (на вибір) заяву про встановлення факту батьківства або заяву про визнання батьківства.

Тема 5. Позбавлення та поновлення батьківських прав

Підстави для позбавлення прав. Законодавчі обмеження щодо кола осіб, які не можуть бути позбавлені батьківських прав. Судовий порядок позбавлення батьківських прав. Аналіз доказів та документів по справі. Складання позовної заяви про позбавлення батьківських прав. Визначення та сплата судового збору. Засвідчення копій документів. Подання позовної заяви до суду. Процедура усунення недоліків у позовній заяві.

Порядок поновлення батьківських прав. Підстави для поновлення батьківських прав. Аналіз документів по справі. Складання позовної заяви про поновлення батьківських прав. Документи, які додаються до позовної заяви. Визначення та сплата судового збору. Засвідчення копій документів. Подання позовної заяви до суду. Процедура усунення недоліків у позовній заяві.

Практичні завдання:

1. Повторіть порядок позбавлення та поновлення батьківських прав.
2. Складіть формулу заяви про позбавлення та поновлення батьківських прав.
3. Напишіть заяву до суду про позбавлення батьківських прав.

Тема 6. Обмеження цивільної дієздатності. Визнання особи недієздатною. Поновлення цивільної дієздатності

Підстави обмеження цивільної дієздатності особи. Допустимі докази по справі. Аналіз документів по справі. Складання заяви про обмеження цивільної дієздатності. Визначення та сплата судового збору. Засвідчення копій документів у справах про обмеження цивільної дієздатності особи. Правила підсудності у справах про обмеження цивільної дієздатності особи. Подання заяви до суду.

Судовий порядок визнання особи недієздатною. Специфіка формування предмету доказування у справах про визнання особи недієздатною. Аналіз документів по справі. Форма і зміст заяви про визнання особи недієздатною. Особливості сплати судового збору у справах про визнання особи недієздатною. Засвідчення копій

документів. Подання заяви про визнання особи недієздатною до суду.

Підстави та порядок поновлення цивільної дієздатності особи. Аналіз документів по справі, засвідчення їх копій. Складання заяви про поновлення цивільної дієздатності. Визначення правил підсудності у справах про поновлення цивільної дієздатності особи. Подання заяви до суду.

Практичні завдання:

1. Повторіть підстави та порядок визнання особи недієздатною через наявність стійкого психічного захворювання.

2. Ознайомтеся зі змістом наступних рішень ЄСПЛ для обговорення під час практичного заняття: «Горшков проти України» від 8. 11. 2005 року; «Вінтерверп проти Нідерландів» від 24.10. 1979 року; «Рекевич проти Росії» від 28.10.2003 року.

3. Напишіть заяву про позбавлення дієздатності особи за наступною фавбулою: «Я, Іванюк Іванна Іванівна, 1969 року народження є матір'ю Іванюка Олега Івановича, 12 жовтня 2001 року народження, що підтверджується Свідоцтвом про народження Серії І-МИ № 1354556 від 29 січня 2002 року. Мій син є інвалідом першої групи з дитинства, що підтверджується довідкою до акта огляду медико-соціальною експертною комісією Серії 13 ААБ № 567894 від 28.11.2019 року, виданою Міністерством охорони здоров'я України. Дана інвалідність встановлена на безтерміновий строк та відповідно до висновку МСЕК, мій син потребує постійного стороннього нагляду та догляду. Син проживає разом зі мною однією сім'єю за адресою: вул. Чернвецька, буд 11, кв. 11 м. Чернівці, що підтверджується довідкою № 38 від 12.10. 2019 року, виданою Обслуговуючим кооперативом «Городенка-1». Я, Іванюк І.І. здійснюю за ним систематичний догляд, створюю належні умови для його проживання та забезпечую належний життєвий рівень. Стійке психічне захворювання мого сина позбавляє його здатності адекватно усвідомлювати оточуючу дійсність, свій психічний стан і поведінку, також у нього спостерігається розумове відставання. Він не вміє писати та читати, не може правильно орієнтуватися й оцінювати прості життєві ситуації, неспроможний себе забезпечити в побуті найнеобхіднішим, усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.»

Тема 7. Опіка. Піклування

Підстави для встановлення опіки та піклування за рішенням органів опіки та піклування. Документи, які потрібні для встановлення опіки та піклування. Підстави для встановлення опіки та піклування за рішенням суду. Аналіз документів по справі. Визначення кола заявників у справах про встановлення опіки та піклування. Підсудність справ про встановлення опіки та піклування. Форма і зміст заяви про призначення опікуна. Зразок заяви про призначення піклувальника. Особливості визначення та сплати судового збору у справах про призначення опіки та піклування. Засвідчення копій документів у справах про встановлення опіки та піклування. Подання заяви до суду. Процедура усунення недоліків у заяві про встановлення опіки та або піклування.

Практичні завдання:

1. Зробіть порівняльну таблицю інститутів опіки та піклування за наступними критеріями: підстави виникнення, заявники, підсудність, предмет доказування, докази, хто може бути опікуном, піклувальником.
2. Напишіть заяву до суду про встановлення опіки (піклування) над малолітньою особою.

Тема 8. Державна реєстрація місця проживання та зняття з державної реєстрації місця проживання

Процедура державної реєстрації місця проживання. Строки. Демографічний реєстр. Процедура отримання довідки про склад зареєстрованих. Адміністративна відповідальність.

Аналіз документів по справі. Складання позовної заяви про визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням. Визначення підсудності у справах пов'язаних з реєстрацією місця проживання. Визначення та сплата судового збору. Засвідчення копій документів. Подання позовної заяви до суду. Процедура усунення недоліків у позовній заяві.

Процедура зняття з державної реєстрації місця проживання на підставі рішення суду. Особливості визначення підсудності у

справах про зняття з місця проживання. Підстави зверення до суду у справі про зняття з місця проживання. Докази по справі. Зміст заяви про зняття з державної реєстрації місця проживання за рішенням суду. Документи, які додаються до позовної заяви.

Практичні завдання:

1. Розкрийте алгоритм реєстрації місця проживання в Дії.
2. Розкрийте особливості реєстрації місця проживання неповнолітніх дітей.
3. Напишіть заяву про реєстрацію місця проживання новонародженої дитини.
4. Напишіть заяву про реєстрацію місця проживання дитини за місцем реєстрації матері за такою фавбулою: « Дитина: Іванов Петро Іванович, 13 років. Мати: Іванова Олена Петрівна, зареєстроване місце проживання: м. Чернівці, вул. Лісова, 1, кв. 1. Батько: Іванов Іван Іванович, зареєстроване місце проживання: м. Чернівці, вул. Сільська, 2, кв. 2.»

Тема 9. Визнання права власності на нерухоме майно. Узаконення самочинного будівництва

Порядок визнання права власності на нерухоме майно. Аналіз документів по справі. Складання позовної заяви про визнання права власності на майно/спадкове майно. Оцінка майна. Визначення та сплата судового збору. Засвідчення копій документів. Подання позовної заяви до суду.

Особливості узаконення самочинного будівництва. Узаконення самочинно побудованих будинків в адміністративному порядку. Підстави узаконення самочинного будівництва у судовому порядку. Будівельна амністія. Хто має право на будівельну амністію. Відповідальність за самочинне будівництво. Аналіз документів у справах про легалізацію самочинного будівництва у судовому порядку. Визнаення і сплата судового збору. Зміст заяви про визнання права власності на самочинне будівництво. Підсудність справ про визнання права власності на самочинне будівництво.

Практичні завдання:

1. Ознайомтеся з порядком визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно власником земельної ділянки.
2. Розкрийте алгоритм визнання права власності на самочинно збудоване майно на земельній ділянці, що не була відведена особі, яка здійснила самочинне будівництво.
3. Заповніть формулу заяви про реєстрацію права власності в судовому порядку.
4. Напишіть позовну заяву про реєстрацію права власності на самочинно збудоване нерухоме майно власником земельної ділянки.

Тема 10. Захист прав споживачів фінансових послуг

Споживчі кредити. Особливості відповідальності споживача за договором споживчого кредитування. Реструктуризація боргу за кредитним договором. Судовий захист споживачів фінансових послуг. Заява щодо скасування штрафів і пені за договором кредитування.

Колектори та колекторські компанії. Способи протидії незаконним діям колекторських компаній. Судовий порядок вирішення питання про стягнення переуступленого боргу. Доказова база у справах про стягнення заборгованості.

Страховання. Особливості відповідальності за договором страхування. Судовий захист прав сторін договору страхування. Фінансове шахрайство. Легальні способи протидії фінансовому шахрайству. Захист осіб, постраждалих від фінансового шахрайства.

Практичні завдання:

1. Ознайомтеся з порядком оскарження неправомірного стягнення заборгованості за кредитом.
2. Повторіть форму та зміст позовної заяви про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню.
3. З'ясуйте особливості оформлення заяви про забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого документа, який оскаржується.
4. Сформулюйте алгоритм протидії колекторській компанії.
5. Напишіть позовну заяву про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню.

Тема 11. Захист прав платників податків

Форми захисту прав платників податків. Захист прав платників податків в адміністративному порядку. Судовий захист платників податків.

Підстави оскарження до суду рішень і дій податкових органів та їх посадових осіб. Доказова база по таких справах. Підсудність справ про оскарження рішень і дій податкових органів та їх посадових осіб. Складання скарги на податкове повідомлення-рішення. Складання скарги на податкову вимогу. Процедура подання скарги. Судовий захист прав суб'єктів господарювання під час зупинення або відмови у реєстрації податкової накладної. Відповідальність за недопуск посадових осіб органів ДФС до податкових перевірок.

Реєстрація в електронному кабінеті платника податків. Гайд по електронному кабінету платника податків.

Практичні завдання:

1. Розкрийте поняття види способи захисту прав та інтересів платників податків.
2. Проаналізуйте особливості адміністративного порядку захисту прав і свобод платників податків.
3. Сформулюйте порядок судового захисту прав і свобод платників податків.
4. Розробіть алгоритм звернення до контролюючих органів зі скаргою.
5. Охарактеризуйте специфіку правового регулювання судового порядку захисту прав платників податків.

Тема 12. Справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

Порядок винесення й оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення. Процедура медичного огляду на стан сп'яніння. Права й обов'язки водія. Оскарження протоколу. Оскарження штрафу за порушення правил дорожнього руху. Особливості оскарження постанов про накладення адміністративних стягнень у справах про адміністративні правопорушення у сфері

забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі. Докази у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Складання позовної заяви про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі. Підсудність справ про оскарження постанов про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Документи, які додаються до позовної заяви.

Практичні завдання:

1. Ознайомтеся з порядком розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

2. Розпишіть процедуру медичного огляду на стан сп'яніння.

3. Сформулюйте алгоритм оскарження протоколу про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

4. Складіть позовну заяву про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі.

Тема 13. Реєстрація бізнесу

Способи реєстрації ФОП. Особливості реєстрації ФОП-ів різних груп оподаткування. Документи, які подаються для реєстрації ФОП.

Реєстрація ФОП онлайн. Робота з порталом державних послуг «Дія». Вибір КВЕД. Вибір системи оподаткування. Постановка на облік у податкових органах.

Особливості реєстрації юридичних осіб. Заява про реєстрацію юридичної особи. Документи, які подаються для реєстрації юридичної особи. Реєстрація юридичної особи онлайн. Тестування Е-ресурсів.

Практичні завдання:

1. Ознайомтеся з порядком реєстрації ФОП онлайн.
2. Вивчіть роботу з порталом державних послуг «Дія» у сфері реєстрації суб'єктів господарювання.
3. Охарактеризуйте особливості вибору КВЕДу та системи оподаткування.
4. Розкрийте алгоритм постановки на облік у податкових органах.
5. Сформулюйте порядок реєстрації юридичних осіб онлайн.
6. Заповніть заяву про реєстрацію фізичної особи підприємця (роздрібна торгівля непродовольчими товарами).

Тема 14. Звернення громадян і запити на отримання публічної інформації

Поняття та види звернень громадян. Суб'єкти звернення громадян. Особливості складання пропозицій, заяв і скарг громадян. Вимоги до звернень громадян. Мова звернень та рішень і відповідей на них. Строки отримання відповіді за зверненням громадян. Складання заяви та скарги по справі. Тестування Е-звернень.

Запит на отримання публічної інформації. Суб'єкти запиту на отримання публічної інформації. Форма та зміст запиту на отримання публічної інформації. Складання запиту на отримання публічної інформації. Строки отримання відповіді за запитом на отримання публічної інформації.

Відповідальність за порушення законодавства про звернення громадян. Оскарження дій, рішень і бездіяльності розпорядників інформації.

Практичні завдання:

1. Визначте різницю між запитом на інформацію та зверненням громадян.
2. Охарактеризуйте алгоритм реалізації права на доступ до публічної інформації та звернення громадян.
3. Розкрийте зміст основних принципів забезпечення доступу до публічної інформації.
4. Напишіть позовну заяву про оскарження дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень через ненадання публічної інформації за запитом.

КАЗУСИ ДО ТЕМ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Встановлення фактів, що мають юридичне значення

Казус 1

Заявниця звернулася до суду із заявою про встановлення факту народження дитини – дівчинки.

Посилається в заяві на те, що вона в зоні проведення антитерористичної операції – в м. Луганськ, Луганської області, народила дитину – дівчинку, що підтверджується медичним свідоцтвом про народження №83 від 19.01.2022 року.

У зв'язку з тим, що вказана територія тимчасово не підконтрольна Україні внаслідок окупації, вона не може зареєструвати в органах РАЦС народження дитини й отримати свідоцтво про народження дитини встановленого законодавством України зразка.

З метою отримання свідоцтва про народження дитини державного зразка, а також з метою підтвердження громадянства доньки, просить суд встановити факт народження дитини.

Заявник та її представник у судові засідання не з'явилися, подали до суду заяву, в якій просять розглядати заяву в їх відсутності.

Представник зацікавленої особи у судові засідання не з'явився, про дату та час розгляду справи повідомлявся належно.

- 1. Як Ви вважаєте, чи повинен суд задовольнити заяву?*
- 2. Якими нормами ЦПК суд керується при розгляді таких заяв?*
- 3. Які норми СК можуть бути застосовані?*
- 4. Норми яких законів України належить застосувати?*
- 5. Коли рішення суду набирає законної сили?*

Казус 2

Цимбалюк Олена звернулася із заявою про встановлення факту родинних відносин. У заяві заявниця посилається на такі обставини. Заявниця народилася 21.05.1984 р. в с. Гандрабури

Ананьївського району Одеської області. У свідоцтві про народження заявниці її батьки були записані російською мовою «Цимбалюк Андрей» та «Цимбалюк Наталия», у свідоцтві про шлюб прізвища батьків також записані російською мовою як «Цимбалюк Андрей» та «Цимбалюк Наталия».

У паспорті громадянки України прізвище заявниці було записано як у свідоцтві про народження: «Цимбалюк Олена», тоді як її батьки отримали паспорти громадян України, в яких вони записані як «Цімбалюк Андрій» та «Цімбалюк Наталія».

11.04.2017 року мати заявниці Цімбалюк Наталія склала заповіт, за яким заповіла належну їй земельну ділянку площею 2,000 га, яка розташована на території Гандрабурівської сільської ради Ананьївського району Одеської області, та належала їй на підставі державного акта про право власності на земельну ділянку серії АН № 537162, виданого Ананьївською районною державною адміністрацією 19.05.2012 року – Цимбалюк Олені.

Цімбалюк Наталія померла 15.06.2021 р., та після її смерті залишилася спадщина, яку заявниця прийняла, подавши відповідну заяву до Ананьївської державної нотаріальної контори Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса).

Але у зв'язку із різночитанням прізвища спадкодавиці – «Цімбалюк Наталія», та спадкоємиці – «Цимбалюк Олена», отримати свідоцтво про право на спадщину на це нерухоме майно з визначенням державного мита по нульовій ставці як спадкоємиці першої черги спадкування вона не може.

Факт того, що заявниця є рідною донькою спадкодавиці Цімбалюк Наталії може бути підтверджено тим, що заявниця вже зверталася до Приморського районного суду м. Одеси, який 11.03.2021 року ухвалив рішення по справі 521/12537/13-ц, яким установив юридичний факт того, що чоловік померлої спадкодавиці – Цімбалюк Андрій був її рідним батьком.

На підставі викладеного, заявниця просить суд установити факт, що вона Цимбалюк Олена, 21.05.1984 р.н., яка зареєстрована за адресою: вул. Шевченка, 17, с. Гандрабури Ананьївського району Одеської області є рідною донькою Цімбалюк Наталії, яка померла 15.06.2021 р.

1. Які факти по даній справі повинен установити суд?
2. Чи повинен суд задовольнити таку заяву?
3. Якими нормами ЦПК суд керується при розгляді таких заяв?
4. Які норми матеріального законодавства належить застосувати?
5. Чи може суд розглядати справу без участі сторін?
6. Чи підлягає рішення суду оскарженню?

Тема 2. Розірвання шлюбу

Казус 1

15.11.2021 року (згідно зі штампом на поштовому конверті) позивач звернулася до Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області з позовом до відповідача, в якому просить розірвати їхній шлюб.

Позов мотивує тим, що 24 листопада 1994 року між Руснак Ірина та Руснак Вадим укладено шлюб, який зареєстровано відділом реєстрації актів громадянського стану Івано-Франківського міськвиконкому, про що в книзі реєстрації актів про укладення шлюбу зроблено запис за №1551. Неповнолітніх дітей у шлюбі немає.

Позивач зазначає, що одруження з відповідачем виявилось невдалим і спільне життя з ним не склалось, оскільки у них абсолютно різний характер і погляди на життя, що нерідко призводило до конфліктів і непорозумінь.

Указує на те, що сторони втратили почуття любові один до одного, подружні стосунки не підтримують тривалий час. Уже понад дев'ятнадцять років живуть окремо, спільного господарства, в тому числі і в побуті, не ведуть, взаємні права й обов'язки не виконують, спільних інтересів не мають, кожен живе своїм життям. Фактично шлюб має тільки формальний характер.

Рішення позивач прийняла остаточно та змінювати його не бажає, вважає, що збереження шлюбу буде суперечити її інтересам.

Відповідач на розірвання шлюбу незгідний, у зв'язку з чим позивач змушений звернутися з позовом до суду.

Позивач у судові засідання не з'явилася, подала до суду заяву про розгляд позову без її участі, позовні вимоги підтримала у повному обсязі, не заперечила проти винесення заочного рішення.

Відповідач повторно у судові засідання не з'явився, про день і час слухання справи був належно повідомлений. Правом на подання відзиву не скористався. Заяви про розгляд справи за відсутності чи будь-яких інших клопотань відповідач не подавав.

1. *Чи може суд розглянути справу за відсутності сторін? Обґрунтуйте відповідь.*
2. *Яке рішення у даному випадку належить ухвалити?*
3. *Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд?*
4. *Які норми СК треба застосувати?*
5. *Чи підлягає позов задоволенню? Чому?*
6. *Протягом якого строку можна оскаржити рішення суду?*

Казус 2

Семенюк Катерина звернулася в суд з позовом про розірвання шлюбу з Семенюк Олегом, в якому просила розірвати укладений між ними шлюб, що зареєстрований 18 липня 2012 року Долинським районним відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції в Івано-Франківській області, актовий запис №109, визначити місце проживання малолітнього сина Семенюк Сергія, 21.09.2017 р.н., разом з нею, її прізвище не змінювати. Свої вимоги мотивувала тим, що одруження з відповідачем виявилось невдалим, оскільки у них різні погляди на сімейне життя та сімейні відносини. Через деякий час після одруження вони перестали розуміти один одного, почалися сварки та скандали, що спричиняють їй та дитині душевні страждання. Розлади в сім'ї носять тривалий характер, вони проживають окремо вже понад 11 місяців і зберегти сім'ю не бажають. Вважає, що їхня сім'я остаточно зруйнована, подальше спільне проживання з відповідачем неможливе, у зв'язку з чим звернулася в суд з даним позовом.

У судовому засіданні позивачка позовні вимоги підтримала та просила їх задовольнити. Додатково пояснила, що вони з

відповідачем з лютого 2021 року проживають окремо, сімейних відносин не підтримують, спільного господарства не ведуть, між собою не спілкуються, їхня сім'я фактично зруйнована, а шлюб існує тільки формально.

Відповідач відзиву на позов не подавав, у судові засідання повторно не з'явився та не повідомив про причини своєї неявки, незважаючи на те, що про дату, час і місце розгляду справи був належно повідомлений у встановленому законом порядку, що підтверджується повідомленням про направлення поштового відправлення й оголошеннями про виклик його до суду, поміщеними на офіційному сайті Долинського районного суду Івано-Франківської області від 12.01.2022 року та 31.01.2022 року.

За таких обставин суд 15.02.2022 року постановив ухвалу про заочний розгляд даної справи відповідно до вимог ст. 280 ЦПК України.

- 1. Чи підлягає позов задоволенню? Чому Ви так вважаєте?*
- 2. Які норми СК потрібно застосувати судді?*
- 3. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд, приймаючи рішення по справі?*
- 4. Чи підлягає заочне рішення перегляду?*
- 5. Коли заочне рішення набирає законної сили?*

Тема 3. Стягнення аліментів

Казус 1

21.11.2021 р. Калинюк Марія звернулась до суду з позовом про стягнення аліментів на дитину, в якому зазначає, що з відповідачем має спільну дитину – Калинюка Павла, 19.11.2003 р.н.

Рішенням Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 19.11.2012 р. з відповідача на її користь стягнуто аліменти в розмірі $\frac{1}{4}$ частки доходу на утримання сина.

19.11.2021 р. Калинюку Павлу виповнилось 18 років. Однак син з 01.09.2019 р. навчається у Запорізькому професійному училищі «Моторобудівник» на 3-му курсі на денній формі навчання, отримує стипендію у розмірі 600 грн.

Позивач працевлаштована, отримує середню заробітну плату в розмірі 6200 грн., однак сина, який потребує матеріальної допомоги з боку батьків, утримувати самотійно не має змоги.

Відповідач Калинюк Євген є працездатною особою, інших дітей не має.

Посилаючись на ст. ст. 182, 191, 199-201 СК України, за позовом Калинюк Марія просить суд стягнути на її користь з відповідача аліменти на утримання Калинюка Павла, 19.11.2003 р.н., у розмірі $\frac{1}{4}$ частини від його заробітку (доходу) на час навчання сина, але не довше, ніж до досягнення 23-річного віку, починаючи з дня подачі позову.

Ухвалою від 03.12.2021 р. відкрито провадження та призначено судові засідання на 16.02.2022 р.

Представник позивача подав заяву про розгляд справи за відсутності сторони позивача, позов підтримує, просить задовольнити.

Розгляд справи за відсутності учасника справи узгоджується з положеннями ч. 3 ст. 211 ЦПК України.

Відповідач до суду не з'явився, про день, час і місце розгляду справи повідомлявся у встановленому законом порядку, причини неявки суду не повідомив, відзиву на позов не подавав.

Суд розглянув справу за відсутності відповідача на підставі ч. 1 ст. 223 ЦПК України.

У силу ч. 2 ст. 247 ЦПК України фіксування судового процесу за допомогою звукозаписувального технічного засобу не здійснювалось.

- 1. Чи підлягає позов задоволенню? Чому Ви так думаєте?*
- 2. Які норми СК необхідно застосувати судді?*
- 3. Норми яких законів України підлягають застосуванню у даній ситуації?*
- 4. Якими нормами ЦПК потрібно керуватися під час ухвалення рішення?*
- 5. Хто повинен сплачувати судовий збір у даній справі?*

Казус 2

3 грудня 2021 року позивач звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів на утримання малолітньої дитини та вказала, що 4 червня 2016 року зареєструвала шлюб з відповідачем і проживала з ним однією сім'єю до 2021 року. Від шлюбу мають малолітню доньку – Данко Софію, 23.05.2019 року народження. Спільне життя з відповідачем не склалось через різні погляди на сімейне життя, утримання сім'ї, ведення господарства, утримання та виховання дитини. Шлюбні відносини між сторонами припинились і поновлення їх неможливе. Певний час відповідач уникає належного виконання обов'язку по утриманню неповнолітньої дитини. Дитина знаходиться, фактично, на утриманні позивача. Позивач просила стягувати з відповідача на її користь аліменти на утримання малолітньої доньки Данко Софії, 23.05.2019 року народження, в розмірі однієї чверті (1/4 частини) всіх видів його заробітку (доходу) до досягнення донькою повноліття, але не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку, щомісячно, починаючи з дня подачі позову.

На підтвердження позовних вимог позивач надала суду копію свідоцтва про шлюб, копію свідоцтва про народження дитини та довідку про склад сім'ї.

Відповідач відзиву на позов не подав.

У прохальній частині позовної заяви позивач просить справу розглядати за її відсутності.

4 січня 2022 року від відповідача до суду надійшла заява про визнання позову, в якій він укажує, що позовні вимоги визнає повністю та просить справу розглянути за його відсутності.

1. Яке рішення у даній справі повинен ухвалити суд? Чому Ви так вважаєте?

2. У якому порядку цивільного судочинства потрібно розглянути дану справу?

3. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд?

4. Які норми СК підлягають застосуванню?

5. Чи можна застосовувати у даній справі Закон України «Про охорону дитинства»? Обгрунтуйте.

6. Як потрібно здійснити розподіл судових витрат? Чому?

Тема 4. Встановлення та визнання батьківства

Казус 1

17 грудня 2021 року до суду надійшла позовна заява Ткаченка Леоніда до Ткаченко Оксани про оспорювання батьківства.

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що 29.08.2005 року в Ткаченко Оксани народилась дитина – Ткаченко Вікторія, та оскільки він у той час перебував з Ткаченко Оксаною у стосунках, то вважав, що це його біологічна донька. Тому при реєстрації народження Ткаченко Вікторії його було записано її батьком. У подальшому 09.04.2006 року він одружився з Ткаченко Оксаною. З 2010 року вони припинили шлюбні відносини та почали мешкати окремо, а рішенням Красноокнянського районного суду Одеської області від 05.10.2014 року їх шлюб було розірвано.

У 2021 році йому стало відомо, що дитина Ткаченко Вікторія, 29.08.2005 року народження, яку він весь час вважав рідною, не є його біологічною донькою. 05.06.2021 року він провів тест на батьківство, який показав, що вірогідність того, що він є біологічним батьком Ткаченко Вікторії, складає 0%. Тому він просив виключити з актового запису № 15 від 27.09.2005 року про народження Ткаченко Вікторії, 29.08.2005 року народження, складеного Виконавчим комітетом Довжанської сільської ради Красноокнянського району Одеської області, відомості про батька Ткаченка Леоніда.

Після отримання інформації про зареєстроване місце проживання відповідача 23 грудня 2021 року позовна заява прийнята судом до розгляду та відкрито провадження у справі.

Позивач у підготовче судове засідання не з'явився, однак від нього до суду надійшла заява про проведення підготовчого судового засідання за його відсутності, на задоволенні позову наполягає.

Відповідач у підготовче судове засідання не з'явилась, однак від неї до суду надійшла заява про розгляд справи за її відсутності, позов визнає повністю.

Тому підготовче судове засідання проведено за відсутності сторін, що відповідає вимогам ст. 223 ЦПК України.

1. Чи може суд ухвалити остаточне рішення у справі при проведенні підготовчого судового засідання? Обґрунтуйте свою відповідь, посилаючись на норми ЦПК.

2. Які факти та правовідносини повинен установити суд?

3. Проаналізуйте Постанову Пленуму Верховного Суду України № 3 від 15.05.2006 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів».

4. Які норми СК належить застосувати?

5. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд при ухваленні рішення?

Казус 2

Петренко Ірина звернулася до суду з позовом про визнання батьківства. На обґрунтування позовних вимог позивач зазначає, що в квітні 2013 року познайомила з відповідачем і почала підтримувати з ним стосунки. 10.04.2015 р. у сторін по справі народилася дитина – Петренко Іван. Відповідач відмовився подати спільну заяву до відділу реєстрації актів цивільного стану, запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень було проведено за прізвищем позивача, а ім'я та по батькові батька дитини записані за вказівкою позивача. Після народження сина в травні 2015 року стосунки з відповідачем припинилися.

Тому позивач просить суд визнати Колесника Дмитра батьком Петренка Івана, внести зміни до актового запису № 211 від 13.05.2015 року про народження Петренка Івана Книги реєстрації народжень, вказавши в графі «батько» замість прізвища Петренко прізвище Колесник. Стягнути з відповідача судові витрати. Відповідачем відзив на позов не подано.

1. У якому виді провадження потрібно розглядати дану справу?

2. Чи повинен суд призначити проведення експертизи? Якщо так, то якої саме?

3. Які фактичні обставини повинен встановити суд?

4. Чи може суд задовольнити позов у повному обсязі? Обґрунтуйте свою відповідь.

5. Які норми чинного законодавства необхідно застосувати?

Тема 5. Позбавлення та поновлення батьківських прав

Казус 1

Позивач звернулася до суду з позовом про позбавлення відповідача батьківських прав відносно сина Волощука Максима, 2016 року народження. Позовні вимоги обґрунтовуються тим, що відповідач є батьком Волощука Максима, проте ухиляється від виконання своїх обов'язків з його виховання, зазначає, що Волощук Максим проживає разом із позивачем.

Під час судового розгляду позивач пояснила, що з відповідачем не проживає понад три роки. За ці роки відповідач узагалі не виконує свої батьківські обов'язки: не цікавиться життям дитини, не бере участі у його вихованні, не турбується про навчання і стан здоров'я дитини і не спілкується з ним. Позивач вважає, що така поведінка відповідача свідчить про свідоме та тривале нехтування виконанням відповідачем своїх батьківських обов'язків. Позивач указує, що позбавлення відповідача батьківських прав відповідатиме інтересам дитини.

У судовому засіданні була допитана свідок Волощук Тетяна, яка є матір'ю позивача, пояснила, що відповідач проживає окремо, не цікавиться життям, участі у її вихованні та утриманні сина не бере, востаннє вона бачила відповідача влітку 2018 року.

Представник органу опіки та піклування вимоги позову просив задовольнити.

- 1. Які фактичні обставини справи суд повинен установити?*
- 2. Які норми СК належить застосувати у даній справі?*
- 3. Проаналізуйте роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, які вказані у Постанові від 30 березня 2007 року № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав».*
- 4. Яке рішення повинен прийняти суд?*
- 5. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд при ухваленні рішення?*

Казус 2

Позивач, Ярмоленко Ілля, який досяг віку 14 років, звернувся до суду з позовною заявою до Ярмоленка Миколи про позбавлення батьківських прав. На обґрунтування позовних вимог зазначив, що після смерті матері позивач проживає разом з братом, відповідач є його батьком, який з початку 2015 року веде аморальний спосіб життя, зловживає спиртними напоями, проживає окремо від родини. 13.09.2020 року продав належне йому житло та на теперішній час фактичне місце проживання не відоме, не має самостійного доходу, самоусунувся від виконання своїх батьківських обов'язків, не бере участі у вихованні сина, морально та матеріально його не підтримує, не турбується про фізичний та розумовий розвиток дитини. Тому він вимушений звернутись до суду з даним позовом.

1. Чи може суд відкрити провадження у цивільній справі за позовом 14-річного позивача?

2. Чи повинен суд залучити до справи представника органу опіки та піклування?

3. Які норми СК повинні бути застосовані судом?

4. Проаналізуйте Декларацію прав дитини, проголошену Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року.

5. Ознайомтеся із Конвенцією про права дитини.

6. Яке рішення повинен прийняти суд?

7. Якими нормами ЦПК треба керуватися при ухваленні рішення?

Тема 6. Обмеження цивільної дієздатності. Визнання особи недієздатною. Поновлення цивільної дієздатності

Казус 1

25.09.2021 р. Левченко Діана звернулася до суду з заявою в порядку окремого провадження про визнання своєї матері Левченко Світлани, 17.03.1961 р.н., недієздатною, встановлення над нею опіки та призначення опікуна.

Заява обґрунтовується тим, що оскільки її матір страждає на психічні розлади, потребує постійного за нею догляду, внаслідок

свого стану хвороби дезадаптована в соціально-побутовому плані, вона не усвідомлює наслідків своєї поведінки, не розуміє значення своїх дій та не може керувати ними. Унаслідок хвороби потребує догляду та встановлення над нею опіки. Заявниця є донькою, доглядає свою матір та має намір бути її опікуном.

Ухвалою Шевченківського районного суду м. Київ від 08.10.2021 р. відкрито провадження, справа була призначена до розгляду, у справі призначено судово-психіатричну експертизу.

- 1. Які норми ЦПК регулюють порядок розгляду справи?*
- 2. На які питання повинна дати відповіді судово-психіатрична експертиза?*
- 3. Які обставини справи повинен встановити суд?*
- 4. Які норми ЦК підлягають застосуванню?*
- 5. Чи підлягає заява задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.*

Казус 2

Колотило Галина звернулася до Радомишльського районного суду Житомирської області із заявою про визнання повнолітньої особи недієздатною та встановлення над нею опіки та призначення опікуна, вказуючи, що її повнолітня дочка, Колотило Лариса, є непрацездатною особою з групою інвалідності перша «А» з дитинства безстроково. Вона страждає психічним захворюванням і за станом здоров'я не може усвідомлювати значення своїх дій та потребує постійного стороннього догляду.

Заявниця просить визнати Колотило Ларису недієздатною та встановити над нею опіку та призначити заявницю її опікуном.

У судове засідання Колотило Галина не з'явилася. До суду надала заяву, в якій просила проводити розгляд справи у її відсутність. Заявлені вимоги підтримала повністю.

Представник Органу опіки та піклування Потіївської територіальної громади в судове засідання не з'явився. До суду подав заяву, в якій просив проводити розгляд справи за його відсутності, заперечень проти заявлених вимог не надав.

1. *Які обставини справи повинен встановити суд?*
2. *Яку експертизу необхідно призначити у даній справі?*
3. *Які норми ЦК належить застосувати?*
4. *Хто сплачує судові витрати, пов'язані з провадженням справи про визнання фізичної особи недієздатною або обмеження цивільної дієздатності фізичної особи?*
5. *Чи підлягає заява задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.*

Тема 7. Опіка. Піклування

Казус 1

Заявник звернувся до суду із заявою про встановлення опіки над недієздатною особою Андрушко Наталією, 15.07.1959 р.н., та призначення опікуном Андрушка Михайла, 18.10.1984 р.н.

На обґрунтування заяви заявник посилається на те, що він є сином недієздатної Андрушко Наталії, 15.07.1959 р.н., яка є інвалідом 2 групи довічно, страждає на захворювання у вигляді шизофренії, внаслідок чого не здатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, потребує постійного стороннього догляду. Згідно з рішенням Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 21.05.2006 року було визнано Андрушко Наталію, 15.07.1959 р.н., недієздатною.

Відповідно до Рішення Виконавчого комітету Білоцерківської міської ради від 27.10.2021 року за № 715 щодо доцільності призначення опікуна недієздатної Андрушко Наталії, з метою захисту особистих немайнових та майнових прав Андрушко Наталії, для створення їй необхідних побутових умов, здійснення за нею належного постійного догляду, забезпечення лікування у разі необхідності, виконавчий комітет міської ради вирішив: рекомендувати призначити опікуном недієздатної Андрушко Наталії, 15.07.1959 р.н., Андрушка Михайла, 18.10.1984 р.н., який характеризується як відповідальна і доброзичлива людина, має можливості для виконання обов'язків опікуна.

Ухвалою судді від 15.01.2022 року справу було прийнято до провадження та призначено до розгляду по суті в порядку окремого провадження.

У судовому засіданні заявник не з'явився, подав суду заяву, в якій указав, що заявлені вимоги підтримує в повному обсязі, просить провести розгляд справи без його участі.

Представник заінтересованої особи, Опікунської ради при виконавчому комітеті Білоцерківської міської ради, в судовому засіданні не з'явився, подавши до суду заяву, в якій просила слухати справу без її участі, заявлені вимоги підтримала.

Представник Управління соціального захисту населення Білоцерківської міської ради в судовому засіданні не з'явився. Про день і час розгляду справи усі були повідомлені належно.

- 1. Які обставини справи повинен встановити суд?*
- 2. Які документи у справі потребують оцінки суду?*
- 3. Які норми ЦК підлягають застосуванню?*
- 4. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд при вирішенні даного питання?*
- 5. Чи підлягає заява задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.*

Казус 2

Фірманюк Олександр звернувся до Дубенського міськрайонного суду Рівненської області з заявою про призначення його піклувальником Фірманюка Анатолія, 15.08.1953 р.н.

На обґрунтування поданої заяви, заявник посилається на те, що на підставі рішення Острозького районного суду Рівненської області від 11 травня 2016 року Фірманюка Анатолія, 15.08.1953 р.н., було визнано обмежено дієздатним, встановлено над ним піклування та призначено Цихоцьку Олену піклувальником.

Підставою для визнання Фірманюка Анатолія обмежено дієздатним став той факт, що він хворіє хронічним психічним захворюванням. З 17 січня 2016 року він перебував на стаціонарному лікуванні в КЗ «Острозька обласна психіатрична лікарня» (станом на сьогодні – КЗ «Острозький психоневрологічний інтернат»), а з 27 липня 2016 року й до цього часу є підопічним КЗ «Дубенський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів» Рівненської обласної ради.

21.10.2021 р. Цихоцька Олена померла. У зв'язку зі смертю піклувальника і необхідністю здійснення догляду за обмежено дієздатною особою – Фірманюком Анатолієм, виникла потреба у призначенні іншого піклувальника.

Заявник Фірманюк Олександр є братом померлої Цихоцької Олени. Він регулярно допомагав своїй сестрі і досі виконує її обов'язки по піклуванні, забезпечуючи Фірманюка Анатолія усім необхідним.

Окрім того, Цихоцька Олена за життя склала заповіт, згідно з яким єдиним спадкоємцем є її брат Фірманюк Олександр.

На даний момент лише Фірманюк Олександр здійснює забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів Фірманюка Анатолія, який перебуває у КЗ «Дубенський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів». Інші родичі чи особи, які могли б піклуватися про нього, відсутні. У зв'язку із викладеним заявник просить задовольнити заяву та призначити його піклувальником Фірманюка Анатолія, 15.08.1953 р.н.

- 1. Який склад суду відповідно до ЦПК України повинен розглядати дану справу?*
- 2. Які обставини має встановити суд?*
- 3. Які норми ЦК повинні бути застосовані?*
- 4. Чи підлягає заява задоволенню?*
- 5. Протягом якого строку може бути подана апеляційна скарга на рішення суду?*

Тема 8. Державна реєстрація місця проживання та зняття з державної реєстрації місця проживання

Казус 1

З 15 лютого 2005 року Польовий Роман, 17.06.1983 року народження, проживає за адресою: м. Чернівці, вул. Богдана Хмельницького, 49/3, де він офіційно зареєстрований. Відомості про вказане місце проживання внесені до його паспорта громадянина України. 25 березня 2021 року Польовий Роман, 17.06.1983 р.н., за договором купівлі-продажу стає власником

житлової нерухомості за адресою: м. Чернівці, вул. Воробкевича, 77/3. 15 січня 2022 року Польовий Роман звертається із заявою до Центру надання адміністративних послуг про здійснення державної реєстрації місця проживання за адресою: м. Чернівці, вул. Воробкевича, 77/3. Однак у заяві просить залишити його попередню реєстрацію місця проживання також у силі. Обґрунтовує свої вимоги тим, що житлова нерухомість за адресою: м. Чернівці, вул. Богдана Хмельницького, 49/3, також знаходиться у його приватній власності.

1. Яку відповідь у даному випадку повинен надати ЦНАП особі, яка звернулася із такою заявою? Чи може реєстрація місця проживання здійснюватися за двома і більше адресами?

2. Який орган здійснює державну реєстрацію місця проживання?

3. Які документи необхідно подати органу реєстрації для здійснення державної реєстрації місця проживання?

4. До яких документів можуть бути внесені відомості про місце проживання особи?

5. У яких випадках орган реєстрації відмовляє у реєстрації місця проживання?

6. Проаналізуйте Постанову Кабінету Міністрів України від 02 березня 2016 року № 207 «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру».

Казус 2

Позивач звернулася до суду із позовом про визнання Павленка Руслана, 29.01.1975 року народження, таким, що втратив право користування житловим приміщенням – будинком та господарськими спорудами за адресою: м. Київ, вул. Т. Шевченка, 75.

Свої вимоги обґрунтовує тим, що на підставі договору дарування від 13.12.2019 р., посвідченого приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Костенко Т. А., реєстр № 1911, їй належить будинок за адресою: м. Київ, вул. Т. Шевченка, 75, що підтверджується Витягом з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності від 13.12.2019, реєстраційний номер об'єкта 427415031235.

З 21.12.2003 року відповідач зареєстрований в належному їй на праві власності будинку, про що їй не було відомо на час набуття нею права власності на це майно. Відповідач ніколи не проживав у її будинку з моменту набуття нею права власності на будинок, не є членом її сім'ї і будь-яких домовленостей з ним на реєстрацію та проживання в будинку вона не мала. Про факт реєстрації відповідача в належному їй будинку вона дізналася від кредиторів відповідача, котрі прибули до неї додому з вимогами до відповідача.

Посилаючись на вимоги ст. 316, 317, 319, 379 ЦК України, просить визнати відповідача таким, що втратив право користування належним їй будинком, оскільки відповідач не є членом її сім'ї, у будинку не проживає більше року, а тому не має права користуватися ним і повинен бути визнаний таким, що втратив право користування жилим приміщенням. Даний факт вона підтверджує письмовими доказами та показами свідків.

- 1. Чи підлягає позов задоволенню? Чому Ви так вважаєте?*
- 2. Які норми ЦК підлягають застосуванню?*
- 3. Проаналізуйте Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні».*
- 4. Які норми Житлового Кодексу потрібно застосувати?*
- 5. Які підстави для зняття особи з місця реєстрації передбачені законодавством України?*

Тема 9. Визнання права власності на нерухоме майно. Узаконення самочинного будівництва

Казус 1

Олійник Петро звернувся до суду з позовом до Олійник Ілони про визнання права власності на нерухоме майно.

На обґрунтування позову посилається на те, що 11.02.2008 року на підставі договору купівлі-продажу Абрамов Андрій продав йому житловий будинок з надвірними спорудами за адресою: м. Ужгород, вул. І. Мазепи, 27. Однак даний договір не був нотаріально посвідчений. Рішенням Третейського суду при

Асоціації бюро технічної інвентаризації Закарпатської області від 17.04.2008 року визнано дійсним договір купівлі-продажу від 11.02.2008 року, згідно з яким Абрамов Андрій продав Олійнику Петру вказаний будинок та визнано за Олійником Петром право власності на житловий будинок з надвірними спорудами за адресою: м. Ужгород, вул. І. Мазепи, 27. 19.06.2008 року право власності на спірний будинок було зареєстровано за позивачем. Під час придбання будинку позивач перебував у шлюбі з відповідачем, яка станом на сьогодні має прізвище «Гринчак». Рішенням Хустського районного суду від 17.06.2014 року визнано за Олійник Ілоною право власності на 1/2 частку даного будинку. Щодо залишення 1/2 частини даного будинку за Олійником Петром у даному рішенні нічого не сказано, і в державному реєстрі містяться відомості лише про 1/2 частку власника Олійник Ілони. Отже, є необхідність визнання за ним права власності на 1/2 частку будинку, оскільки це право фактично не визнається і в іншому порядку він не може вирішити дане питання.

Посилаючись на викладене, Олійник Петро просить суд визнати за ним право власності на 1/2 частини житлового будинку з надвірними спорудами за адресою: м. Ужгород, вул. І. Мазепи, 27.

1. Проаналізуйте Закон України від 01 липня 2004 року «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

2. Як суд повинен вирішити дану справу?

3. Які норми ЦК треба застосувати?

4. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд при вирішенні даного питання?

5. На кого потрібно покласти судові витрати у цій справі?

6. Коли рішення суду набирає законної сили?

Казус 2

15 січня 2022 року Якименко Олена звернулась до суду з позовом до Білопільської міської ради Сумської області про визнання права власності на самочинно збудований гараж. Свої вимоги позивач мотивує тим, що у 1986 році вона самостійно

збудувала гараж на земельній ділянці за адресою: м. Білопілья, вул. Першотравнева, 11, без оформлення на той час дозвільної документації.

Рішенням Білопільської міської ради № 509 від 29 вересня 2021 року затверджено проект із землеустрою щодо відведення земельної ділянки для будівництва індивідуальних гаражів, площею 0,0032 га за адресою: гараж № 85 в м. Білопілья, вул. Першотравнева, 11.

При зверненні у квітні 2021 року до Філіалу «Білопільське ГВД» КП «Сумське міське БТІ» вона отримала технічний паспорт на гараж № 85. Право власності на земельну ділянку площею 0,0032 га з кадастровим номером 5920610100:00:0009:1131 для будівництва індивідуальних гаражів 21 жовтня 2021 року було зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Зазначає, що при вирішенні питання щодо узаконення збудованого гаражу відділом архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства, транспорту, благоустрою, інфраструктури та будівництва виконавчого комітету Білопільської міської ради їй було відмовлено у зв'язку з тим, що містобудівні умови й обмеження на будівництво об'єкта видаються на об'єкт, який планується будуватись. З приводу отримання декларації про готовність будівництва на гараж їй було відмовлено та порекомендовано вирішувати питання у судовому порядку.

Указує, що хоча право власності на зазначену ділянку зареєстроване в Державному реєстрі прав на нерухоме майно, однак на даний час на вищевказаний гараж, який збудований на цій ділянці, відсутні правовстановлюючі документи та право власності в БТІ не зареєстровано.

Посилаючись на вказані вище обставини, позивач просить визнати за нею право власності на збудований гараж № 85 (машиномісце) з погрібом та оглядовою ямою, який розташований за адресою: м. Білопілья, вул. Першотравнева, 11.

- 1. Які фактичні обставини справи повинен встановити суд?*
- 2. Які норми ЦК належить застосувати у даній справі?*
- 3. Проаналізуйте Закон України «Про державну реєстрацію*

речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 р. Які його норми підлягають застосуванню?

4. Чи підлягає даний позов задоволенню?

5. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд?

6. Протягом якого строку може бути подана апеляційна скарга на рішення суду?

Тема 10. Захист прав споживачів фінансових послуг

Казус 1

Позивач звернулась до суду з позовом до відповідача, в якому просить суд визнати договір позики, укладений між позивачем і відповідачем, недійсним.

Свої вимоги обґрунтовує тим, що між позивачем і відповідачем було укладено договір, відповідно до умов якого позивач отримала позику, однак, ознайомившись зі змістом договору, вважає, що укладений договір є недійсним, зважаючи на таке.

ТОВ «Алекскредит» було надано фінансову послугу шляхом обрання форми укладення договору за допомогою інформаційно-телекомунікаційної системи.

Зазначає, що споживач має бути письмово проінформований про те, що вартість послуг третіх осіб установлюється винятково такими особами, відповідно кредитордавець не здійснив інформування про розмір відповідних витрат та/або їх зміну протягом строку дії договору про споживчий кредит і не включає їх до розрахунку реальної річної процентної ставки загальної вартості кредиту для споживача.

Відповідач не повідомив письмово позивачу всю необхідну інформацію щодо умов договору. Відповідач скористався тим, що позивачу як позичальнику об'єктивно бракувало знань, необхідних для здійснення правильного вибору при підписанні оспорюваного договору і позивач був уведений в оману при отриманні кредитних послуг, а відповідач на порушення вимог ЗУ «Про захист прав споживачів» не надав позивачу відомості, які потрібні клієнту при укладенні кредитного договору та не зазначив їх у його змісті.

Прийняття пропозиції від відповідача укласти електронний договір (акцепт) здійснено шляхом зазначення у відповідному чек-боксі галочки на сторінці сервісу з надання онлайн-позики відповідачем і введення одноразового ідентифікатора без заповнення формуляра заяви (форми) про прийняття пропозиції в електронній формі, що не відповідає положенням абзацу третього ч. 6 ст. 11 ЗУ «Про електронну комерцію».

Відповідно до ЗУ «Про електронні довірчі послуги», електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис.

Кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як власноручний підпис та має презумпцію його відповідності власноручному підпису.

Отже, оскільки порядок акцептування пропозиції відповідачем не відповідає положенням абзацу 3 ч. 6 ст. 11 ЗУ «Про електронну комерцію», договір про надання позики, укладений між сторонами є таким, що не прирівнюється до договору, укладеного в письмовій формі.

Договір про надання позики на умовах фінансового кредиту, укладений позивачем і відповідачем містить ознаки кредитного договору.

В оспорюваному договорі не була вказана ціна та сукупна вартість кредиту.

Працівниками ТОВ «Алекскредит» не були надані позивачу розрахунки загальних витрат за споживчим кредитом, тобто витрат, які пов'язані з отриманням, обслуговуванням і поверненням кредиту. У зв'язку з цим реально нарахований їй відсоток за користування кредитними коштами став значно більшим за зазначений працівниками фінансової установи у розрахунку платежів.

Відповідачем було введено позивача в оману на рахунок істотних умов договору, зокрема, на рахунок відсоткової ставки за користування кредитом та їй не було зазначено нічого на рахунок непомірно великої відсоткової ставки у випадку порушення зобов'язання. Їй було повідомлено значно меншу ціну кредиту (відсотків), через що вона погодилася на укладання зазначеного договору. Також при укладанні договору було порушено принцип

рівності сторін, оскільки їй запропонували укласти договір на фактично відомих лише відповідачу умовах.

Розмір нарахованих відсотків за кредитним договором, укладеним між позивачем і відповідачем, перевищує розмір заборгованості за кредитом.

На підставі зазначеного позивач просить про задоволення позову.

1. Чи підлягає даний позов задоволенню? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Які норми ЦК України та інших законів України необхідно застосувати?

3. Проаналізуйте ЗУ «Про захист прав споживачів» та ЗУ «Про споживче кредитування», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг».

4. Якими нормами ЦПК України повинен керуватися суд?

5. Чи підлягає рішення суду оскарженню?

Казус 2

Позивачка звернулася до суду з позовною заявою про визнання виконавчого напису нотаріусу недійсним. В обґрунтуванні вимог представник позивача зазначив, що 10 вересня 2021 року приватним нотаріусом Житомирського міського нотаріального округу Горай О. С. учинений виконавчий напис про стягнення з Пентелюк Ксенії, 18.03.1982 року народження, на користь ТОВ «ФК «Аланд» боргу в сумі 8635,05 грн., на підставі якого приватним виконавцем виконавчого округу міста Київ області Клітченко О. А. винесена постанова про відкриття виконавчого провадження.

Позивач вважає, що виконавчий напис нотаріус учинив без відповідних правових підстав, оскільки нотаріусом не перевірено безспірність вимоги стягувача, договір на підставі якого вчинений виконавчий напис укладений у простій письмовій формі, нотаріально не посвідчувався.

Виходячи з наведеного, в позовній заяві висловлено прохання визнати таким, що не підлягає виконанню виконавчий напис, зареєстрований у реєстрі за № 41185, учинений приватним нотаріусом Житомирського міського нотаріального округу Горай О. С.

1. Чи має право суд ужити заходи для забезпечення позову?
2. Якими нормами ЦПК повинен керуватися суд?
3. Проаналізуйте Закон України «Про нотаріат».
4. Ознайомтеся із наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року №296/5 про Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 року №1172 «Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів».
5. Чи підлягає позовна заява задоволенню?

Тема 11. Захист прав платників податків

Казус 1

Фізична особа-підприємець Шевчук Людмила (позивач) звернулась до Сумського окружного адміністративного суду з позовною заявою до Головного управління ДПС у Сумській області (відповідач), у якій просить визнати протиправним і скасувати податкове повідомлення-рішення Головного управління ДПС у Сумській області № 562718280901 від 13.08.2021.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що позивачем здійснюється роздрібна торгівля тютюновими виробами в магазині, що розташований по вул. Запорізькій, 19. Працівниками управління контролю за підакцизними товарами ГУ ДПС у Сумській області було проведено фактичну перевірку вказаного магазину, за наслідками якої складено акт № 3607/А/19-27-09-01/457 від 15.07.2021, у якому встановлено порушення ч. 20 ст. 15 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» від 19.12.1995 № 481/95-ВР, а саме: здійснення роздрібною торгівлі тютюновими виробами без наявності відповідної ліцензії.

Позивач зазначає, що термін дії наявної у позивача ліцензії на магазин закінчувався 09.04.2021 р., позивач своєчасно звернулась до податкового органу за оформленням ліцензій на роздрібну

торгівлю алкогольними напоями та тютюновими виробами. Податковим органом своєчасно необхідні ліцензії видано не було з незалежних від позивача підстав. Позивач зазначає, що 01.04.2021 р. було внесено річну плату за ліцензію на наступний рік, і 05.04.2021 р. направила заяву до податкового органу про видачу нової ліцензії. Позивач вважала, що з 10.04.2021 р. буде оформлена нова ліцензія, у зв'язку із чим продовжувала здійснювати роздрібну торгівлю підакцизними товарами.

12.04.2021 р. позивач при зверненні до податкового органу дізналася, що ліцензія не була видана у зв'язку із неправильним заповненням заяви на видачу ліцензії. Позивач подала нову заяву і нову ліцензію було видано позивачу лише з терміном дії з 23.04.2021 р. до 23.04.2022 р. Податковим органом при винесенні спірного рішення не враховано, що позивачем не було вчинено жодної протиправної дії, а навпаки, позивач своєчасно зверталась до відповідача з метою отримання відповідних ліцензій.

1. *Що таке податкове повідомлення-рішення?*
2. *У чому полягає адміністративний порядок оскарження податкового повідомлення-рішення?*
3. *Які терміни розгляду скарги на податкове повідомлення-рішення?*
4. *Яка процедура судового порядку оскарження податкового повідомлення-рішення?*
5. *Які норми ЗУ «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» від 19.12.1995 р. належить застосувати у даній справі?*
6. *Проаналізуйте Постанову Верховного Суду від 12 березня 2020 року у справі № 160/4130/19.*
7. *Проаналізуйте Постанову Верховного Суду від 07 липня 2020 року у справі № 240/5868/19.*
8. *Якими нормами КАС України повинен керуватися суд при вирішенні справи?*
9. *Чи підлягає адміністративний позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.*

Казус 2

Онофрейчук Володимир звернувся до суду з позовом до Головного управління ДПС у Полтавській області, у якому просив скасувати вимогу від 18.11.2021 р. № Ф-35133-15-У про сплату боргу (недоїмки) з єдиного соціального внеску загалом у розмірі 26539,26 грн.

Позовні вимоги обґрунтовані посиланням на те, що податковим органом без належних на те правових підстав самостійно визначено зобов'язання Онофрейчука Володимира зі сплати єдиного внеску, оскільки позивач як адвокат незалежною професійною діяльністю у спірний період не займався, дохід від ведення такої діяльності не отримував, а єдиний внесок за нього сплачений роботодавцем. На переконання позивача, подвійна сплата єдиного внеску за одну й ту саму особу не відповідає суті такого платежу та є надмірним тягарем.

Відповідач позов не визнав, у наданому до суду відзиві на позов представник відповідача просив відмовити у задоволенні позовних вимог повністю з огляду на їх необґрунтованість і безпідставність. Свою позицію мотивував посиланням на те, що Онофрейчук Володимир у спірний період перебував на обліку в ДПІ у м. Полтаві як платник єдиного внеску за ознакою незалежної професійної діяльності, а тому мав сплачувати єдиний внесок. Оскільки позивачем єдиний внесок за 2019-2021 роки у повному розмірі не сплачено, в ІКП відображено недоїмку, на суму якої сформовано спірну вимогу.

- 1. Який порядок оскарження податкової вимоги?*
- 2. Які обставини даної справи повинен установити суд?*
- 3. Проаналізуйте Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 №2464-VI. Які норми вказаного закону підлягають застосуванню?*
- 4. Які норми ПК України необхідно застосувати?*
- 5. Якими нормами КАС України повинен керуватися суд при вирішенні даної справи?*
- 6. Чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.*
- 7. Як потрібно здійснити розподіл судових витрат у цій справі?*

Тема 12. Справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

Казус 1

У квітні 2021 року Савенко Максим звернувся до суду з адміністративним позовом до інспектора відділу реагування патрульної поліції Кам'янського районного відділу поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області сержанта поліції Сербіненка Віталія Володимировича про скасування постанови про адміністративне правопорушення. На обґрунтування позову особа посилався на те, що 14 квітня 2021 року інспектором відділу реагування патрульної поліції Кам'янського районного відділу поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області сержантом поліції Сербіненко Віталієм Володимировичем винесено постанову серії ЕАН № 4069269 про притягнення його до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 122 КУпАП і накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу у розмірі 340 грн. У постанові зазначено, що він 14 квітня 2021 року по вул. Українська, 5 у м. Кам'янське, керуючи транспортним засобом, порушив вимогу дорожнього знаку 4.2, чим порушив п. 8.4 г ПДР України – порушення вимог наказових знаків.

Позивач зазначає, що до нього 14 квітня 2021 року о 23 год. 29 хв., коли він знаходився за кермом автомобіля у м. Кам'янське по вул. Українська, 5, підійшов інспектор і повідомив йому, що на нього прийшла орієнтировка за порушення вимоги дорожнього знаку 4.2 – п. 8.4 г ПДР України, про що виніс постанову серії ЕАН № 4069269 про притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 122 КУпАП. Позивач вважає, що відповідач не з'ясував усіх обставин адміністративного правопорушення, порушив його права, встановлені ст. 268 КУпАП при складанні оскаржуваної постанови та фактично виніс її без дослідження доказів, а сама постанова винесена з порушенням чинного законодавства. Йому не було надано можливості дати пояснення, скористатися правовою

допомогою; у постанові не зазначено будь-яких додатків і доказів та не відображено жодних відомостей про технічний засіб, яким здійснено фото або відеозапис (якщо такий здійснювався). У зв'язку з протиправністю винесеної постанови позивач звернувся до суду із цим адміністративним позовом, у якому просить скасувати постанову та поновити строк на її оскарження, визнавши причину пропуску поважною з тих підстав, що лише 29 квітня 2021 року він отримав з Кам'янського районного відділу поліції роз'яснення щодо винесеної постанови та її оскарження.

1. Якому суду підсудні справи про оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху?

2. Протягом якого строку може бути подана скарга на постанову по справі про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху?

3. Які норми КУпАП підлягають застосуванню у даній справі?

4. Якими нормами КАС України суд повинен керуватися при вирішенні цієї справи?

5. Чи підлягає даній позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

6. Коли постанова судді у справах про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху набирає законної сили?

Казус 2

20 січня 2021 року Жуков Євген звернувся до суду з адміністративним позовом до інспектора 3 роти 1 батальйону Управління патрульної поліції у Вінницькій області сержанта поліції Поберезького С. Л., в якому просив скасувати постанову серії ЕАК № 1967418 від 12.01.2021 року про притягнення Жукова Євгена до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 122 КУпАП, справу про адміністративне правопорушення закрити за відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення.

Позовна заява вмотивована тим, що 12.01.2021 року сержантом поліції Поберезьким С. Л. винесено постанову серії ЕАК № 1967418 від 12.01.2021 року, згідно з якою його було визнано винним у порушенні пункту 9.8 Правил дорожнього руху та притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 122 КУпАП у вигляді штрафу в розмірі 425 гривень.

Позивач вважає дану постанову про накладення адміністративного стягнення необґрунтованою, винесеною з порушенням вимог закону та такою, що підлягає скасуванню, оскільки він не вчиняв даного правопорушення. Зазначив, що поліцейський виніс оскаржувану ним постанову про притягнення його до адміністративної відповідальності за те, що він за межами населеного пункту не увімкнув ближнє світло фар, чим порушив вимоги п. 9.8 Правил дорожнього руху України. В той же час частиною 2 ст. 122 КУпАП не передбачено адміністративної відповідальності за таке порушення ПДР України. Тому вважає, що його дії відповідачем кваліфіковано неправильно та його помилково притягнуто до відповідальності за частиною 2 статті 122 КУпАП, а не за статтею 125 КУпАП.

1. Який суд повинен розглядати даний позов? Обґрунтуйте свою відповідь, посилаючись на норми чинного законодавства.

2. Який строк на подання скарги на постанову по справі про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху передбачений законодавством України?

3. Які норми КУпАП підлягають застосуванню у даній справі?

4. Які норми Правил дорожнього руху належить застосувати?

5. Якими нормами КАС України суд повинен керуватися при вирішенні цієї справи?

6. Чи підлягає даний адміністративний позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

7. Коли постанова судді у справах про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху набирає законної сили?

Тема 13. Реєстрація бізнесу

Казус 1

15 лютого 2022 року Бабюк Тарас авторизувався у кабінеті громадянина на Порталі Дія за допомогою електронного підпису та заповнив онлайн-форму на здійснення реєстрації фізичної особи-підприємця. Наступного дня Бабюк Тарас отримав повідомлення про реєстрацію ФОП у кабінеті громадянина на Порталі Дія та лист про це електронною поштою. Які наступні дії повинен здійснити Бабюк Тарас?

1. Проаналізуйте Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. № 755-IV.

2. Ознайомтеся із Наказом Міністерства юстиції України №359/5 від 09.02.2016 «Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи».

3. Які умови необхідні для реєстрації ФОП онлайн?

4. Як здійснюється вибір КВЕД?

5. Які податки платить фізична особа-підприємець?

6. За якими показниками платнику єдиного податку вибрати групу?

7. Яку систему оподаткування може обрати ФОП?

8. Який строк розгляду заяви про реєстрацію ФОП онлайн?

9. Які документи підтверджують державну реєстрацію фізичної особи-підприємця?

Казус 2

23 січня 2022 року ТОВ «Квік-Сервіс» здійснило онлайн-подання заяви про державну реєстрацію юридичної особи у формі товариства з обмеженою відповідальністю, що діє на підставі модельного статуту. Також одночасно було подано заяву на застосування спрощеної системи оподаткування та реєстрацію платником податку на додану вартість (ПДВ). Документи для державної реєстрації ТОВ «Квік-Сервіс» подав через персональний кабінет «Онлайн-будинку юстиції». Виписку з ЄДР ТОВ «Квік-Сервіс» на наступний день завантажив у персональному кабінеті «Онлайн-будинку юстиції».

1. Які норми Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. встановлюють порядок реєстрації ТОВ онлайн?

2. Проаналізуйте Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» від 27 березня 2019 року № 367.

3. Які умови для реєстрації ТОВ онлайн?

4. На якому порталі можна здійснити реєстрацію ТОВ онлайн?

5. Яким чином здійснюється електронна ідентифікація?

6. Яку форму оподаткування можна обрати при реєстрації ТОВ онлайн?

7. Як мають бути підписані всі документи, подані онлайн на реєстрацію ТОВ?

8. У який строк здійснюється розгляд документів, поданих для державної реєстрації ТОВ онлайн?

Тема 14. Звернення громадян та запити на отримання публічної інформації

Зразок заяви

Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Заявник: _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (пільгова категорія)

Місце проживання: вул. _____, кв. _____

Індекс _____

Контактний тел. _____,

e-mail: _____@_____

Орган, що порушив права:

_____

«__» _____ р.

ЗАЯВА

щодо сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством прав та інтересів громадян, повідомлення щодо порушення прав на отримання публічної інформації та вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон) посадовими особами _____

До

_____ (назва органу, куди був направлений Запит)

«__» _____ був направлений мій запит на отримання публічної інформації, в якому було прохання

_____ (Додаток № 1).

На мій запит отримана відповідь від

листом від «__» _____ за № _____, в якому

(указати недоліки відповіді).

Указане свідчить про порушення моїх прав на отримання повної, достовірної та точної інформації в установлені строки, та законних інтересів, як запитувача публічної інформації, передбачених Законом.

За захистом моїх прав у наданні публічної інформації до суду не звертався.

Викладені в заяві (додатках) факти свідчать про наявність протиправної, винної дії (бездіяльність) посадових осіб

(назва організації), яка посягає на права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, що є адміністративним правопорушенням і за яке законом передбачено адміністративну відповідальність відповідно до ст. 212³ КУпАП (ч. 2 ст. 212³ КУпАП – порушення Закону України «Про доступ до публічної інформації», а саме: ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації, несвоєчасне надання інформації).

Враховуючи наведене та керуючись Конституцією України, положеннями Законів України «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

Прошу Вас:

1) об'єктивно, всебічно і вчасно перевірити та розглянути викладені в заяві факти й обставини;

2) повідомити про відкриття провадження та поінформувати про результати провадження (п. 3.10 Порядку здійснення провадження Уповноваженого), надати копії складених у рамках провадження протоколів про адміністративне правопорушення (наказ Уповноваженого від 16.02.2015 №3/02-15);

3) при розгляді цієї заяви забезпечити дотримання моїх прав, установлених ст. 18 Закону України «Про звернення громадян» (викладаю також детально заходи для забезпечення можливості реалізації моїх прав, відповідно до Закону), а саме:

➤ після призначення виконавця (посадової особи, яка здійснить перевірку заяви) та внесення даних про це в реєстраційно-контрольну картку (постанова КМУ від 14.04.1997 р. № 348) повідомити мене про дату та час перевірки поданої заяви для забезпечення виконання мого права брати участь у перевірці та для забезпечення виконання мого права особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву;

➤ повідомити щодо дати закінчення перевірки заяви та повідомити про час і дату для реалізації мого права знайомитися з матеріалами перевірки;

➤ визначити термін для реалізації мого права подавати додаткові матеріали або для реалізації права наполягати на здійсненні запитів для отримання додаткових матеріалів;

➤ право бути присутнім при розгляді заяви (бути присутнім на засіданні при розгляді заяви), а саме: на доповіді Вам виконавця (особи, що перевіряла заяву) про результати перевірки, щодо проекту резолюції та щодо проекту прийнятих рішень, під час прийняття Вами рішень з порушених питань у заяві (відповідно до додатків № 1, № 4 постанова КМУ від 14.04.1997 р. № 3480 та при підготовці письмової відповіді за результатом розгляду заяви (ст. 16 Закону), яку в обов'язковому порядку підписує керівник органу;

➤ право на одержання письмової відповіді про результати розгляду заяви.

2. Вимагаю:

1) негайно відкрити провадження у справі про порушення моїх законних прав на своєчасне отримання повної, точної та достовірної інформації в установлені законодавством строки на запит від «__»_____;

2) здійснити провадження (виконання дій та прийняття рішень) у розумні строки з урахуванням терміну (3 місяці з дня вчинення правопорушення) накладання стягнення (накази Уповноваженого від 12.08.2013 № 18/02-13 та від 16.02.2015 № 3/02-15);

3) з метою сприяння поновленню конституційних прав і свобод громадянина _____ зобов'язати _____

(орган, до якого ви звертались з Запитом)

терміново надати достовірну, точну та повну інформацію на запити від «__»_____;

4) негайно скласти адміністративні протоколи про адміністративне правопорушення за порушення Закону України «Про доступ до публічної інформації», а саме: ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації, несвоєчасне надання інформації на посадових осіб Київської міської ради та вжити заходів по оформленню матеріалів про адміністративне правопорушення з урахуванням терміну накладання стягнення (наказ Уповноваженого від 16.02.2015 №3/02-15);

5) вжити заходів для притягнення до відповідальності посадових осіб _____, винних у порушенні моїх прав та законних інтересів, винних у порушенні Закону України «Про доступ до публічної інформації» стосовно запиту;

6) забезпечити виконання прав заявника, зазначених у ст. 18 Закону України «Про звернення громадян».

Повну, достовірну та точну запитувану інформацію прошу надати на поштову або електронну адресу:

_____.

Письмову відповідь про результати розгляду цього звернення прошу надати у визначений законом строк на поштову або електронну адресу: _____, контактний телефон: _____.

Додатки:

1. Копія запиту на інформацію від _____.
2. Копія листа-відповіді _____.

«___» _____ 2022 року

Заявник _____
(підпис)

1. Проаналізуйте Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР.
2. Ознайомтеся із Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI.
3. Яка інформація має бути зазначена в електронному зверненні громадян?
4. Чи передбачено застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення?
5. Складіть письмово власний запит на отримання публічної інформації.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Завдання практичних занять полягає у закріпленні навичок і вмінь практичного застосування теоретичного матеріалу та знань отриманих на лекціях.

Ефективність підготовки до практичних занять залежить від вміння активно опрацювати навчальну літературу та зміст нормативно-правових актів. При написанні процесуальних документів студенти повинні володіти вмінням аналізувати обставини справи, виробити самостійні судження з указаної ситуації, запропонувати власний варіант її вирішення.

При підготовці до практичного заняття найперше ретельно ознайомтеся з темою та планом практичного заняття.

Готуючись до практичного заняття, об'єктивно оцініть свої знання, переконайтеся, що ви правильно розумієте теоретичний матеріал. Аналіз проблемних ситуацій та вирішення казусів сприятиме формуванню Вашого особистого ставлення до обговорюваної практичної ситуації.

У ході підготовки теоретичних питань зверніть увагу на опрацювання й усвідомлення змісту теоретичного матеріалу та основної літератури, яка рекомендована до кожної теми.

Виконання практичних завдань зорієнтовано на формування вміння студентів застосовувати здобуті теоретичні знання у практичній діяльності шляхом написання процесуальних документів за наданою фабулою справи. Ретельне опрацювання змісту нормативно-правових актів і прецедентної судової практики, що стосуються змісту завдання є запорукою успішного вирішення казусів по кожній темі.

Оцінка рівня підготовки студентів до практичного заняття передбачає оцінювання якості та повноти відповідей на питання плану заняття, рівня виконання запропонованих практичних завдань тощо. Також під час самого практичного заняття студенти повинні брати активну участь в обговоренні запропонованих питань, доповнювати або коментувати відповіді інших одногрупників. З огляду на це студенти повинні усвідомлювати, що належне засвоєння теоретичного матеріалу, виконання практичних завдань є запорукою отримання максимального бала, передбаченого для даного практичного заняття.

Якщо серед завдань практичного заняття передбачено написання доповіді, реферату або есе на задану тематику, то це передбачає самостійний підбір студентом відповідної науково-практичної літератури, складання плану роботи, написання тексту й усне доповідання його змісту під час самого заняття. На оцінку даного виду завдання також буде впливати вміння студента відповідати на питання аудиторії з приводу викладеного.

Під час підготовки до практичного заняття та опрацювання наукової літературою за тематикою зверніть увагу на те, що така діяльність передбачає ознайомлення зі змістом теоретичного матеріалу та його коротке схематичне конспектування. У разі потреби, для поліпшення сприйняття теми можна складати схеми, презентації, анотації, рецензії тощо.

У ході практичних занять можуть бути використані такі форми та способи поточного контролю рівня знань студентів:

- ✓ усне опитування;
- ✓ обговорення проблемних питань з навчальної дисципліни;
- ✓ письмове опитування;
- ✓ підготовка та представлення есе, доповідей, презентацій;
- ✓ написання процесуальних документів;
- ✓ вирішення казусів;
- ✓ надання письмових консультацій.

Готуючись до усного опитування, підготуйте розгорнуту й аргументовану відповідь на питання теми. Позитивно будуть оцінюватись уміння студентів робити порівняння, власні висновки, узагальнення із заданої проблематики. Усі питання для усного опитування доводяться до відома студентів заздалегідь.

У разі проведення письмового контрольного опитування студентам необхідно дати розширені письмові відповіді на три питання, які охоплені темою практичного заняття. Час виконання письмового завдання визначається на початку заняття. Оскільки контрольні питання можуть мати як теоретичний, так і практичний аспекти, тому треба підготуватись до цього відповідно.

Під час обговорення проблемних питань надається час для їх опрацювання, обмірковування, обговорення у мінігрупах, а потім усіма присутніми на занятті. Питання, які виносяться на обговорення, охоплюються темою практичного заняття. Тож треба підготуватися до надання розгорнутої відповіді або пошуку і пропозиції можливих варіантів розв'язання проблемної ситуації.

Можна готуватися до практичних занять шляхом здійснення таких видів інформаційно-пошукової роботи: конспектування, огляд релевантної літератури, складання тестових завдань і казусів до теми практичного заняття, підготовку презентацій, складання схем, заповнення таблиць, розв'язування ситуаційних практичних завдань, написання процесуальних документів тощо.

Під час конспектування звертайте особливу увагу на відбір необхідного матеріалу та розвиток навичок усвідомленого розуміння теоретичних положень, обставин, даних, які підтверджують або спростовують дискусійний факт. Буде корисним при читанні текстів порівнювати їх, підмічати спільне, унікальне, протиречиве. Саме такі моменти сприяють формування авторського бачення проблемного питання. Також доречним під час читання буде робити власні коментарі та критичні зауваження до прочитаного.

Не менш важливим є підбір оптимальної кількості матеріалу для читання: з кожної заданої теми достатньо буде прочитати дві або три ключові статті, книги, в яких подаються зрозумілі концептуальні рамки або теоретична аргументація чи наводяться всебічні емпіричні дані. Таке стратегічне читання сформує певні основні орієнтири щодо теми (враховуючи різні судження, інтерпретації), слугуватиме фундаментом для цілеспрямованого подальшого читання.

Залежно від тематики важливе внесення до списку літератури для читання одного або двох тематичних досліджень, що мають протилежні спрямування. Ефективне використання тематичних матеріалів і даних допоможуть Вам попередити типову помилку – надмірне використання узагальнень у навчально-дослідницькій роботі.

При огляді літератури давайте порівняльну характеристику використаних джерел і літератури при розгляді будь-якого питання з навчальної програми. У цій роботі бажано акцентувати увагу на виданнях, що містять різноманітні погляди на досліджувану проблему, які повинні підтверджуватися належними посиланнями на джерело. При цьому враховується комплексний рівень розробки питання.

Враховуючи специфіку навчальної дисципліни «Практичне право», основна увага студентів повинна спрямовуватись на формування навичок і вмінь розв'язування ситуаційних завдань. Для цього по кожній темі практичних занять розроблені кілька казусів, які передбачають вирішення конкретних практичних ситуацій. Запропоновані завдання максимально наближені до юридичної практики і передбачають роботу студентів щодо їх розуміння та виконання.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Визначити поняття та класифікацію юридичних фактів.
2. Охарактеризувати загальний порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення у судовому порядку.
3. Розкрити алгоритм встановлення судом факту родинних правовідносин.
4. Визначити процедуру підтвердження факту перебування фізичної особи на утриманні.
5. Визначити процедуру встановлення у судовому порядку факту каліцтва для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.
6. Установити порядок підтвердження факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу.
7. Описати порядок установлення факту належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті.
8. Охарактеризувати судовий порядок встановлення факту народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження.
9. Розкрити особливості встановлення факту смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті.
10. Розробити схему дій при встановленні факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.
11. Здійснити порівняльний аналіз загального судового провадження та окремого провадження.
12. Ознайомитися з процедурою розлучення в органах реєстрації актів цивільного стану, за спільною заявою подружжя.
13. Розкрити особливості розлучення в позовному провадженні цивільного судочинства.

14. Порівняти специфіку стягнення аліментів порядку наказного та позовного провадження.

15. З'ясувати підстави та умови утримання повнолітніх дітей та іншого з подружжя.

16. Сформулювати процедуру реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання.

17. Визначити процедуру реєстрації зміни місця проживання малолітньої дитини.

18. Розкрити повноваження ЦНАП у сфері реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання.

19. Проаналізувати судові рішення у справах щодо реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання.

20. Охарактеризувати процедуру реєстрації новонародженої дитини.

21. Навести особливості роботи з Державним реєстром прав на нерухоме майно, обтяжень та іпотек.

22. Визначити порядок та особливості витребування з чужого незаконного володіння нерухомого майна, зобов'язання вчинити дії щодо майна.

23. Установити поняття та суть будівельної «амністії».

24. Навести алгоритм адміністративного порядку здачі в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.

25. Проаналізувати судову практику щодо визнання права власності на збудоване нерухоме майно.

26. Здійснити класифікацію звернень, порядок їх оформлення та подання.

27. Визначити строки розгляду звернень і порядок їх оскарження.

28. Визначити процедуру розгляду колективних спорів, порядок накладення дисциплінарних стягнень та процедуру їх оскарження.

29. Розкрити підстави та порядок виселення та вселення.

30. Установити особливості виселення та вселення неповнолітніх дітей.

31. З'ясувати особливості спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди, завданої залиттям, самовільним переобладнанням житлових приміщень громадян.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів – це така форма організації навчального процесу, за якої передбачені навчальною програмою завдання виконуються студентом самостійно. Викладач здійснює методичне керівництво такою роботою.

Згідно з п. 3.10.1 Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженого наказом МОН України від 2.06.1993 р., самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, визначається навчальним планом і становить не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми. Самостійна робота студента повинна бути конкретною за своєю спрямованістю і супроводжуватися ефективним контролем та оцінкою її результатів.

Зміст самостійної роботи студента полягає в науково обґрунтованій системі дидактично та методично оформленого навчального матеріалу і визначається з урахуванням структурно-логічної схеми підготовки фахівців, яку відображено в освітньо-професійній програмі та робочому навчальному плані. Зміст самостійної роботи студента з кожної *навчальної дисципліни* визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

У ході самостійної роботи студент:

✓ засвоює теоретичний матеріал з навчальної дисципліни, що вивчається (засвоєння лекційного курсу, а також окремих його розділів, тем, положень і т. д.)

✓ закріплює знання теоретичного матеріалу, використовуючи необхідний інструментарій практичним шляхом (розв'язання задач, виконання розрахунково-графічних робіт, виконання контрольних робіт, тестів для самоперевірки тощо);

✓ застосовує отримані знання та практичні навички для аналізу ситуацій і вироблення правильного рішення (підготовка до групової дискусії, підготовча робота в рамках ділової гри, письмовий аналіз конкретної ситуації, розробка мистецьких проектів, під час участі та організації спортивних заходів тощо)

✓ застосовує отримані знання та уміння для формування власної позиції, теорії, моделі (написання наукової доповіді, статті, науково-дослідної роботи).

Самостійна робота з навчальної дисципліни «Практичне право» для студентів може мати різні *форми*, які визначаються робочою програмою, залежно від мети, завдань та змісту навчальної дисципліни, специфікою напряму підготовки, спеціальності.

У самостійній роботі реалізуються наступні компетенції студента:

1) Соціально-особистісні:

❖ уміння коректно й переконливо представити свою позицію, сприймати критику, досягати компромісу;

❖ готовність до постійного саморозвитку, вміння будувати стратегію особистого й професійного навчання й розвитку;

❖ адаптивність і комунікабельність;

❖ наполегливість у досягненні мети;

❖ креативність, здатність до системного мислення.

2) Загальнонаукові:

❖ розуміння й використання основних категорій права;

❖ застосування методів наукового пізнання.

3) Інструментальні:

❖ здатність до самоорганізації, організації й планування;

❖ уміння використовувати сучасні інформаційні технології (Інтернет та ін.) для одержання доступу до джерел інформації, зберігання й обробки матеріалу.

4) Загальнопрофесійні:

❖ володіння основними методами й прийомами застосування теоретичних знань з права на практиці;

❖ вміння використовувати отримані теоретичні знання з права для вирішення конкретних практичних ситуацій;

❖ виконувати поставлені завдання, застосовуючи необхідні норми права.

Умовно самостійну роботу студентів можна розділити на базову і додаткову. Базова самостійна робота забезпечує підготовку студента до аудиторних занять і контрольних заходів з усіх дисциплін навчального плану. Результати цієї підготовки виявляються в активності студента на заняттях, при виконанні ним контрольних робіт, тестових завдань й інших видів робіт.

Базова самостійна робота студентів може передбачати такі види робіт:

- опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури;
- пошук і огляд літератури і електронних джерел інформації з індивідуально заданої проблеми навчального курсу;
- виконання домашніх завдань;
- вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до написання контрольних робіт, інших форм поточного контролю;
- систематизація вивченого матеріалу перед семестровим контрольним оцінюванням.

Додаткова самостійна робота спрямована на поглиблення і закріплення знань студента, розвиток аналітичних навичок з проблематики навчальної дисципліни. Вона може містити такі види робіт:

- науково-дослідницька робота, участь у наукових студентських конференціях, турнірах, семінарах і олімпіадах;
- аналіз наукових публікацій з визначеної викладачем теми;
- аналіз матеріалів за заданою темою;
- написання реферату, есе за заданою проблематикою;
- підготовка рецензії на наукову статтю;
- бібліографічний огляд літератури за заданою проблематикою;
- розробка мультимедійної презентації;
- розробка практичних задач, ситуативних завдань;
- підготовка хронологічних таблиць;
- оформлення карт, таблиць і схем;
- підготовка термінологічних словників та ін.

Самостійна робота студента забезпечується навчально-методичними засобами, передбачених для вивчення навчальної дисципліни, а саме:

- програми навчальної дисципліни;
- підручники, навчальні посібники, інша навчально-методична література;
- наукова, фахова монографічна і періодична література;
- інструктивно-методичні матеріали, вказівки до практичних занять;
- завдання до практичних занять.

Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента.

Самостійна робота студентів повинна мати такі основні ознаки:

- бути виконаною особисто студентом;
- бути закінченою розробкою, де розкриваються й аналізуються актуальні проблеми з певної теми або її окремих аспектів;
- демонструвати достатню компетентність автора в розкритті питань, що досліджуються;
- мати навчальну, наукову, й/або практичну спрямованість і значимість;
- містити певні елементи новизни;
- самостійна письмова робота оформляється відповідно до вимог кафедри.

Планування самостійної роботи направлено на формування логічно вибудованої, прозорої, зрозумілої, доступної і ефективної системи організації самостійної роботи та її оцінки. При цьому необхідно пам'ятати, що самостійна робота студентів виконує в навчальному процесі кілька функцій:

- ❖ розвиваючу (підвищення культури розумової праці, привчання до творчих видів діяльності, вдосконалення інтелектуальних здібностей студентів);
- ❖ інформаційно-навчальну (навчальна діяльність на аудиторних заняттях, не підкріплена самостійною роботою, стає мало результативною);

- ❖ орієнтуючу і стимулюючу (процесу навчання надається прискорення і мотивація);
- ❖ виховну (формується і розвиваються професійні якості фахівця);
- ❖ дослідницьку (новий рівень професійно-творчого мислення).

Самостійну роботу можна назвати ефективною тільки в тому випадку, якщо вона організована і реалізується в освітньому процесі як цілісна система на всіх етапах навчання.

У процесі самостійної роботи студент набуває навиків самоорганізації, самоконтролю, самоврядування, саморефлексії і стає активним самостійним суб'єктом навчальної діяльності. Самостійна робота повинна давати важливий вплив на формування особистості майбутнього фахівця. Кожен, хто навчається, самостійно планує режим своєї роботи з урахуванням часу роботи бібліотеки, комп'ютерних класів і т.п. Він виконує самостійну роботу за особистим індивідуальним планом, у залежності від його підготовки, часу та інших умов.

Першим завданням в організації позааудиторної самостійної роботи є складання розкладу, що відображає час занять і їх характер, перерви на обід, вечерю, відпочинок, сон, проїзд і т.п. Із самого початку студенту не потрібно прагнути робити відразу найважчу її частину. Доцільно вибрати щось середнє за складністю. Після цього, перейти до більш важкої роботи, легке залишивши наостанок. Розумову працю необхідно не тільки правильно організувати, а й стимулювати. Важливо вміти підтримувати стійку увагу до досліджуваного матеріалу. Вироблення уваги вимагає значних вольових зусиль від студента. Стійка увага з'являється тоді, коли людина ставиться до справи з інтересом.

Необхідно правильно організувати свої заняття за часом: 50 хвилин – робота, 5-10 хвилин – перерва, після 3 годин роботи перерва має бути 20-25 хвилин. Інакше наростаюча втома спричинить нестійкість уваги. Організація активного відпочинку передбачає чергування розумової та фізичної діяльності, що відновлює працездатність людини.

Організацію самостійної роботи можна умовно розділити на три етапи:

- 1) планування навчальної діяльності та її методична підготовка;
- 2) здійснення цієї діяльності та її супровід;
- 3) контроль, аналіз результатів (з можливими змінами в плануванні самостійної роботи).

Інформаційними джерелами вивчення навчальної дисципліни «Практичне право» є чинні законодавчі акти, ресурси мережі Інтернет, наукові журнали, друковані підручники, посібники та ін.

При опрацюванні матеріалу потрібно дотримуватись таких правил:

- зосередитися на тому, що читаєш;
- виділити головну думку автора;
- виділити основні питання тексту від другорядних;
- зрозуміти думку автора чітко і ясно, що допоможе виробити власну думку;
- уявити ясно те, що читаєш.

У процесі роботи над темою тлумачення незнайомих слів і спеціальних термінів слід знаходити у фаховій літературі, термінологічних словниках. Незрозумілі місця, фрази, вирази доречно перечитувати декілька разів, щоб зрозуміти їх зміст. Після прочитання тексту необхідно:

- усвідомити зв'язок між теоретичними положеннями і практикою;
- закріпити прочитане у свідомості;
- пов'язати нові знання з попередніми у даній галузі;
- перейти до заключного етапу засвоєння і опрацювання – записам.

Записи необхідно починати з назви теми та підручника, прізвища автора, року видання та назви видавництва. Якщо це журнал, то рік і номер видання, заголовок статті. Після чого скласти план, тобто короткий перелік основних питань тексту в логічній послідовності теми. Складання плану або тез логічно закінченого за змістом уривка тексту сприяє кращому його розумінню. План може

бути простий або розгорнутий, тобто більш поглиблений, особливо при опрацюванні додаткової літератури за даною темою. Записи необхідно вести розбірливо і чітко. Вони можуть бути короткі або розгорнуті залежно від рівня знань студента, багатства його літературної і професійної лексики, навичок самостійної роботи з підручником чи іншим джерелом інформації. Для зручності користування записами необхідно залишати поля для заміток і вільні рядки для доповнень. Записи не повинні бути одноманітними. В них необхідно виділяти важливі місця, головні слова, які акцентуються різним шрифтом або різним кольором шрифтів, підкреслюванням, замітками на полях, рамками, стовпчиками тощо. Записи можуть бути у вигляді конспекту, простих або розгорнутих тез, цитат, виписок, систематизованих таблиць, схем.

Контроль самостійної роботи і оцінка її результатів включає:

- самоконтроль і самооцінку студента;
- контроль і оцінку з боку викладача.

Основними формами контролю самостійної роботи є:

- проведення заліку;
- проведення контрольних робіт;
- письмові чи усні опитування студентів;
- перевірка домашніх завдань;
- перевірка індивідуальних завдань;
- захист реферату та інше.

Оцінювання виконаної студентами самостійної роботи передбачає оцінку підготовлених рефератів, виступи студентів, їх вміння представлення інформації, рівень володіння знаннями зі завданої тематики, активність у дискусії, вміння відповідати на питання аудиторії, формулювання думки, наведені аргументи тощо.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ТА ДОПОВІДЕЙ

1. Предмет доказування у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
2. Особливості розірвання шлюбу у судовому порядку за заявою одного з подружжя.
3. Узагальнення судової практики щодо стягнення аліментів на дитину, яка потребує особливих вимог виховання.
4. Доказова база у справах про встановлення батьківства.
5. Процедура оформлення факту визнання батьківства.
6. Підстави позбавлення батьківських прав.
7. Особи, які не можуть бути позбавлені батьківських прав.
8. Законодавче регулювання порядку поновлення батьківських прав.
9. Підстави обмеження цивільної дієздатності особи.
10. Особливості формування доказової бази по справам про обмеження цивільної дієздатності особи.
11. Порядок визнання особи недієздатною.
12. Висновок експерта як обов'язковий доказ у справах про визнання особи недієздатною.
13. Згальна характеристика заявників у справах про визнання особи недієздатною.
14. Повноваження органів опіки та піклування при розгляді справ про визнання особи недієздатною.
15. Правові наслідки визнання особи недієздатною.
16. Судовий контроль за дотриманням прав осіб, визнаних недієздатними чи обмежено дієздатними.
17. Підстави та порядок поновлення цивільної дієздатності особи.
18. Предмет доказування у справах про встановлення опіки або піклування у судовому порядку.
19. Захист прав осіб, над якими встановлена опіка або піклування.
20. Специфіка розгляду спорів щодо реєстрації місця

проживання та зняття з державної реєстрації місця проживання.

21. Особливості реєстрації місця проживання неповнолітніх дітей.

22. Порядок вирішення спорів щодо реєстрації місця проживання малолітніх дітей.

23. Умови визнання права власності на збудоване нерухоме майно.

24. Правове регулювання питань легалізації самочинного будівництва.

25. Специфіка розгляду спорів про узаконення самочинного будівництва.

26. Захист прав особи при укладанні договору споживчого кредитування.

27. Легальні способи протидії незаконним діям колекторських компаній.

28. Особливості судового захисту прав осіб за вчинення адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

29. Процедура реєстрації фізичної особи-підприємця.

30. Порядок визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню.

ВИМОГИ ТА КРИТЕРІЇ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Методи оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Кумулятивний метод: 50 % майбутньої підсумкової оцінки з навчальної дисципліни «Практичне право» студент набирає методом додавання балів, одержаних ним на кожному практичному занятті в ході поточного контролю. Ще 50 % майбутньої підсумкової оцінки з навчальної дисципліни студент набирає під час підсумкового модуля – заліку.

Оцінка за навчальну дисципліну виводиться відповідно до такої системи оцінювання:

Шкала оцінювання

	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінки (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A(90-100)	зараховано
Добре	B(80-89)	зараховано
	C(70-79)	зараховано
Задовільно	D(60-69)	зараховано
	E(50-59)	зараховано
Незадовільно	F _x (35-49)	(не зараховано) з можливістю повторного складання
	F(1-34)	(не зараховано) з обов'язковим повторним курсом

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути: тестування за принципами ЗНО на основі комп'ютерних технологій (стандартизовані тести); контрольні роботи; проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі та ін.); аналітичні звіти; реферати; есе; презентації результатів виконаних завдань і досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах; контрольні роботи; вирішення казусів, інші види індивідуальних і групових завдань.

ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Поточний контроль: здійснюється на заняттях шляхом індивідуального та фронтального усного опитування, бліц-опитування; письмових самостійних робіт (есе, рефератів, написання тематичних глосаріїв тощо); ведення термінологічного словника; виконання практичних (індивідуальних та групових) завдань; підготовки та захисту відповідних схем, таблиць, діаграм, графіків; розв'язання кейсів з практичних завдань і задач-казусів; аналізу й обґрунтування (чи заперечення) судових рішень; взаємоконтролю магістрів у парах і малих групах; самоконтролю тощо. Особливого значення має тестова форма контролю й оцінювання навчальних досягнень магістрів за допомогою комп'ютерних технологій. При оцінюванні враховуються: активна та продуктивна участь при виконанні практичних завдань; неординарний підхід до розв'язування практичних кейсів; активна участь у модельних іграх; якість підготовлених виступів (зміст, джерела, презентація).

Підсумковий контроль: залік. Відповідь на 3 питання, в яких студент повинен продемонструвати знання, практичні навички та вміння розв'язувати етичні проблемні питання, що виникають у процесі адвокатської діяльності. Відповідаючи на питання, студент має послідовно, чітко й аргументовано викласти необхідну інформацію.

ЗАЛІКОВІ ПИТАННЯ

1. Встановлення фактів, що мають юридичне значення.
2. Аналіз документів у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
3. Складання заяви про встановлення факту, що має юридичне значення.
4. Засвідчення копій документів у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
5. Подання заяви про встановлення факту, що має юридичне значення до суду.
6. Процедура усунення недоліків у заяві про встановлення факту, що має юридичне значення.
7. Розірвання шлюбу.
8. Аналіз документів у справах про розірвання шлюбу.
9. Складання позовної заяви про розірвання шлюбу.
10. Визначення та сплата судового збору у справах про розірвання шлюбу.
11. Засвідчення копій документів у справах про розірвання шлюбу.
12. Подання позовної заяви про розірвання шлюбу до суду.
13. Процедура усунення недоліків у позовній заяві про розірвання шлюбу.
14. Стягнення аліментів.
15. Аналіз документів у справах про стягнення аліментів.
16. Визначення оптимальної правової позиції у справах про стягнення аліментів.
17. Стягнення аліментів у наказному порядку.
18. Складання заяви про видачу судового наказу у справах про стягнення аліментів.
19. Стягнення аліментів у позовному порядку.
20. Складання позовної заяви про стягнення аліментів.
21. Порядок подання заяви/позовної заяви про стягнення аліментів.
22. Стягнення аліментів на повнолітню дитину, яка продовжує навчання.
23. Складання заяви про відкриття виконавчого провадження у справах про стягнення аліментів.
24. Встановлення та визнання батьківства.
25. Аналіз документів у справах про встановлення та визнання батьківства.

26. Складання позовної заяви про визнання батьківства.
27. Засвідчення копій документів у справах про встановлення та визнання батьківства.
28. Подання позовної заяви про встановлення/визнання батьківства до суду.
29. Процедура усунення недоліків у позовній заяві про встановлення/визнання батьківства.
30. Позбавлення та поновлення батьківських прав.
31. Аналіз документів у справах про позбавлення та поновлення батьківських прав.
32. Складання позовної заяви про позбавлення батьківських прав.
33. Засвідчення копій документів у справах про позбавлення та поновлення батьківських прав.
34. Подання позовної заяви про позбавлення або поновлення батьківських прав до суду.
35. Процедура усунення недоліків у позовній заяві про позбавлення або поновлення батьківських прав.
36. Аналіз документів у справах про позбавлення та поновлення батьківських прав.
37. Складання позовної заяви про поновлення батьківських прав.
38. Визначення та сплата судового збору у справах про позбавлення та поновлення батьківських прав.
39. Засвідчення копій документів у справах про позбавлення та поновлення батьківських прав.
40. Подання позовної заяви про позбавлення або поновлення батьківських прав до суду.
41. Процедура усунення недоліків у позовній заяві про позбавлення або поновлення батьківських прав.
42. Обмеження цивільної дієздатності.
43. Визнання особи недієздатною.
44. Поновлення цивільної дієздатності
45. Аналіз документів у справах про обмеження цивільної дієздатності.
46. Складання заяви про обмеження цивільної дієздатності.
47. Визначення та сплата судового збору у справах про обмеження цивільної дієздатності.
48. Засвідчення копій документів у справах про обмеження цивільної дієздатності.
49. Подання заяви у справах про обмеження цивільної дієздатності до суду.
50. Процедура усунення недоліків у заяві у справах про обмеження цивільної дієздатності.

51. Аналіз документів у справах про обмеження цивільної дієздатності.
52. Складання заяви про визнання особи недієздатною.
53. Особливості сплати судового збору у справах про визнання особи недієздатною.
54. Засвідчення копій документів у справах про визнання особи недієздатною.
55. Подання заяви про визнання особи недієздатною до суду .
56. Процедура усунення недоліків у заяві про визнання особи недієздатною.
57. Аналіз документів по справі про визнання особи недієздатною.
58. Складання заяви про поновлення цивільної дієздатності.
59. Засвідчення копій документів у справах про поновлення цивільної дієздатності особи.
60. Процедура усунення недоліків у заяві про поновлення цивільної дієздатності.
61. Опіка. Піклування
62. Аналіз документів у справах про встановлення опіки або піклування.
63. Складання заяви про встановлення опіки.
64. Визначення та сплата судового збору у справах про встановлення опіки або піклування.
65. Засвідчення копій документів у справах про встановлення опіки.
66. Подання заяви про встановлення опіки до суду.
67. Процедура усунення недоліків у заяві про встановлення опіки.
68. Складання заяви про встановлення піклування.
69. Визначення та сплата судового збору.
70. Засвідчення копій документів у справах про встановлення піклування.
71. Подання заяви про встановлення піклування до суду.
72. Державна реєстрація місця проживання та зняття з державної реєстрації місця проживання
73. Процедура державної реєстрації місця проживання.
74. Строки державної реєстрації місця проживання.
75. Демографічний реєстр.
76. Процедура отримання довідки про склад зареєстрованих.
77. Складання позовної заяви про визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням.

78. Процедура зняття з державної реєстрації місця проживання на підставі рішення суду.

79. Визнання права власності на нерухоме майно.

80. Узаконення самочинного будівництва

81. Аналіз документів по справі про визнання права власності на нерухоме майно.

82. Складання позовної заяви про визнання права власності на майно/спадкове майно.

83. Оцінка майна.

84. Визначення та сплата судового збору у справах про визнання права власності на нерухоме майно.

85. Засвідчення копій документів у справах про визнання права власності на нерухоме майно.

86. Будівельна амністія.

87. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері реєстрації права власності на нерухоме майно.

88. Захист прав споживачів фінансових послуг.

89. Споживчі кредити.

90. Колектори.

91. Страхування.

92. Фінансове шахрайство.

93. Захист прав платників податків.

94. Адміністративний та судовий захист платників податків.

95. Гайд по електронному кабінету платника.

96. Справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

97. Права й обов'язки водія.

98. Оскарження протоколу про адміністративне правопорушення.

99. Порядок скасування постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі.

100. Особливості оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі.

101. Специфіка реєстрація бізнесу в Україні.

102. Реєстрація ФОП онлайн.

103. Робота з порталом державних послуг «Дія».

104. Реєстрація юридичних осіб онлайн.

105. Звернення громадян і запити на отримання публічної інформації.

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Базова (основна)

1. Lodzhuk Maksym. Legal clinics in Ukraine: from legal education to legal practice : monogr. Odesa : Feniks, 2016. 98 p.

2. Білоусов Ю.В. Виконавче провадження : навчальний посібник Ю.В. Білоусов. Київ : Прецедент, 2005. 192 с.

3. Бородін І.Л. Деякі концептуальні положення юридичної клініки у практичному становленні майбутніх фахівців-правників. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. № 2. С. 18–22.

4. Брода А.Ю. Правова допомога адвоката в адміністративному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2019. 18 с.

5. Галай А.О. Адміністративно-правові засади діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2015. 36 с.

6. Гентош Р.Є., Дулеба М.В., Козлов В.О. Котуха О.С. Діяльність юридичних клінік у сфері громадського правозахисту. Львів, 2003. 126 с.

7. Гришко Є.М. Примусове виконання рішень юрисдикційних органів як складова правоохоронної функції держави. *Веб-сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/DeBu/2009-1/doc/4/06.pdf> (дата звернення: 07.05.2022).

8. Гугнін О. Етика ділової людини. Київ : Атіка, 1995. 40 с.

9. Дубчак Н.С. Юридичні клініки в системі захисту прав і свобод людини та громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 20 с.

10. Єлов В.А. Формування окремих професійних навичок роботи з клієнтом у студентів юридичних факультетів: навчальний посібник для студентів та викладачів юридичних вузів, практикуючих юристів. Львів : РВВ Вежа Волинського державного університету ім. Л. Українки, 2003. 72 с.

11. Єлов В. А., Молібог С. І., Павленко Д. Г. Юридична клініка : Навчальний посібник. Київ : Школяр, 2004. 315 с.

12. Зейкан Я. П. Адвокат : навички професії : практ. посібник, стер. Київ : КНТ, 2008. 788 с.

13. Земельний кодекс України : Кодекс від 25.10.2001 № 2768-III. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

14. Землянська В. Вивчення досвіду Польщі у сфері медіації. *Право України*. 2004. № 3. С. 135–137.
15. Іванницький С. Принципи адвокатури. *Юридична Україна*. 2015. № 10–12. С. 117-130.
16. Інструкція з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2015 № 1395. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text> (дата звернення: 10.04.2022).
17. Капля О. М. Проблеми добровільного виконання рішень суду після відкриття виконавчого провадження органами державної виконавчої служби. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 4. С. 222–225.
18. Клименко О.М. Вплив конституційної юрисдикції на розвиток статусу адвоката в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 2. С.62–68.
19. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 10.05.2022).
20. Кодекс законів про працю України : Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 12.04.2022).
21. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1-212-21) : Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х. База даних «Законодавство України». URL : [http://zakon3.rada.gov.ua /laws/show/80731-10](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10) (дата звернення: 10.03.2022).
22. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213-330) : Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua /laws/show/80732-10> (дата звернення: 10.03.2022).
23. Конституція України : Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL : <http://zason2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 09.05.2022).
24. Лоджук М. Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 325 с.
25. Марченко О. С. Юридичний консалтинг: сутність та роль у правовій економіці : монографія. Харків : Данилко Н. С., 2016. 238 с.
26. Можайкіна О. С. Юридична практика студентів спеціальності «Правознавство» : навч.-метод. посіб. Луцьк : Гадяк Жанна Володимирівна : Волиньполіграф, 2014. 171 с.

27. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.12.2018 № 1026 «Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису». База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text> (дата звернення: 15.04.2022).

28. Наливайко Лариса Романівна. Практикум з юридичної клінічної діяльності : навч. посіб. / Л. Р. Наливайко, Е. В. Звягіна, Ю. М. Тарасенко ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., Заслуж. юриста України Л. Р. Наливайко ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Каф. загальноправ. дисциплін, Юрид. клініка «Істина». Вид. 2-ге, перероб. і допов. Дніпро : ДДУВС, 2018. - 227 с.

29. Піклувальник // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : 736 с. ISBN 966-7492-05-2.

30. Податковий кодекс України : Кодекс від 2.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.04.2022).

31. Порядок проведення технічного обстеження і прийняття в експлуатацію індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, будівель і споруд сільськогосподарського призначення, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1), збудованих на земельній ділянці відповідного цільового призначення без дозвільного документа на виконання будівельних робіт, затверджений Наказом № 158 від 03.07.2018 р. Мінрегіонбуду. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0976-18#Text> (дата звернення: 05.04.2022).

32. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 «Про правила дорожнього руху». База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.05.2022).

33. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 1972 року № 3 «Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним». База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72#Text> (дата звернення: 09.05.2022).

34. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 року № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав». База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text> (дата звернення: 09.05.2022).

35. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

36. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07 2004 № 1952. Редакція від 07.04.2022 База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

37. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV. Редакція від 31.12.2020. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2342-15#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

38. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22 лютого 2012 року № 296/5. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 15.04.2022).

39. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР. Редакція від 09.02.2017. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95D0%B> (дата звернення: 19.05.2022).

40. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Редакція від 02.04.2022. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 09.05.2022).

41. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. Редакція від 03.04.2022. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 29.05.2022).

42. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 11.03.2022).

43. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 № 1909-I. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 25.04.2022).

44. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 10.02.2022).

45. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 24.04.2022).

46. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017. № 2189-VIII. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text> (дата звернення: 10.05.2022).

47. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 № 2866-III. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text> (дата звернення: 10.02.2022).

48. Семенюк І. Я. Моральні засади адвокатської практики: теоретико-правовий аспект : монографія. Львів : БОНА, 2019. 217 с.

49. Сімейний кодекс України : Кодекс від 10.01.2002 № 2947-III. База даних «Законодавство України». Станом на 19.02.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 07.05.2022).

50. Сірош Д. М. Правові основи фінансування безоплатної правової допомоги в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Київ, 2015. 21 с.

51. Соловійов А. В. Основи правового консалтингу : кредит.-модул. система орг. навч. процесу : навч. посіб. для студентів галузі знань 0304 «Право», спец. 7.03040101, 8.03040101 «Правознавство». Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2014. 111 с.

52. Хошуляк О. О. Формування та розвиток регіональних ринків юридичних послуг в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2015. 18 с.

53. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

54. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України». URL : zakon.rada.gov.ua/go/1618-15 (дата звернення: 14.04.2022).

Допоміжна

1. Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва). База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12> (дата звернення: 12.02.2022).

2. Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Висновок, Форма типового документа, Договір, Перелік від 20.08.2021 № 893. Редакція від 8.10.2021. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.05.2022).

3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-п> (дата звернення: 10.03.2022).

4. Про затвердження Правил опіки та піклування. База даних «Законодавство України». URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99 (дата звернення: 10.03.2022).

5. Практика розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування над дітьми. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0020700-08> (дата звернення: 10.03.2022).

6. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95> (дата звернення: 10.03.2022).

7. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06> (дата звернення: 10.03.2022).

8. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07> (дата звернення: 10.03.2022).

9. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text> (дата звернення: 17.05.2022).

10. Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах : Вищий спеціалізований суд. Постанова від 17.10.2014. №10. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-14#Text> (дата звернення: 19.03.2022).

11. Про внесення змін до сімейного кодексу України щодо збільшення мінімального розміру аліментів, що стягуються на дитину з інших членів сім'ї та родичів, та [...] : Закон України від 26.01.2022 № 2008-IX. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2008-20#Text> (дата звернення: 19.03.2022).

Електронні ресурси

1. <http://old.minjust.gov.ua/> - Міністерство юстиції України
2. rada.gov.ua - Офіційний портал Верховної Ради України
3. <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch> - Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
4. reustr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень
5. <https://court.gov.ua/fair/> - Судова влада України
6. <https://www.msp.gov.ua/> - Міністерство соціальної політики України

Інформація щодо розподілу авторства

к.ю.н., доц. Паскар А.Л. С. 1-31

к.ю.н., ас. Савчин Н.М. С. 32-88

Навчальне видання

Ауріка Лазорівна Паскар, Неля Миколаївна Савчин

ПРАКТИЧНЕ ПРАВО
Навчально-методичний посібник

Відповідальний за випуск ***Щербанюк О.В.***

Літературний редактор ***Лукул О.В.***

Технічний редактор ***Чорасва Г.К.***

Підписано до друку 06.06.2022. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Друк різнографічний. Умов.-друк. арк. 4,8.

Обл.-вид. арк. 5,2. Тираж 30. Зам. Н-000.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.

58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.